

صفحه ۱۲

تمرین ۱. میز الألفاظ المعربه من الألفاظ المبنیة:

۱. القرآن الکریم: مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً

وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ.^۱

۲. الرسول الأکرم ﷺ: لَيُنَّوَا لِمَنْ تَعَلَّمُونَ وَ لِمَنْ تَتَعَلَّمُونَ مِنْهُ.^۲

۳. الإمام الصادق عليه السلام: مَنْ تَعَلَّمَ لِلَّهِ - عَزَّوَجَلَّ - وَ عَمِلَ لِلَّهِ وَ عَلَّمَ لِلَّهِ دُعَى فِي مَلَكُوتِ

السَّمَاوَاتِ عَظِيمًا، وَ قِيلَ: تَعَلَّمَ لِلَّهِ! وَ عَلَّمَ لِلَّهِ!^۳

صفحه ۱۵

تمرین ۲. عین المضارع المرفوع بالضمه و المرفوع بثبوت النون و المضارع المنصوب بالفتحه و المنصوب بحذف النون:

۱. القرآن الکریم: وَ لَقَدْ نَعَلِمُ أَنْكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ.^۴

^۱ سوره نحل، آیه ۹۷: هر کس از مرد یا زن کار شایسته کند و مؤمن باشد قطعا او را با زندگی پاکیزه ای حیات [حقیقی] بخشیم و مسلما به آنان بهتر از آنچه انجام می دادند پاداش خواهیم داد.

^۲ بحار الأنوار، ج ۶، ص ۵۱۹.

^۳ بحار الأنوار، ج ۲، ص ۲۹.

^۴ سوره حجر، آیه ۹۷: و قطعا می دانیم که سینه تو از آنچه می گویند تنگ می شود.

۲. القرآن الکریم: لَّا أُقْسِمُ بِیَوْمِ الْقِیَامَةِ * وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ * أَيْحَسِبُ الْإِنْسَانُ أَنْ

نَجْمَعَ عِظَامَهُ * بَلَى قَادِرِينَ عَلَى أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ * بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ.^۱

۳. القرآن الکریم: وَ مَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً فَلَوْ لَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ

لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ.^۲

۴. القرآن الکریم: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ.^۳

۵. الإمام الصادق علیه السلام: فی قوله تعالى «مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ»: مِمَّا عَلَّمْنَاهُمْ يَبْتُونَ وَ مِمَّا

عَلَّمْنَاهُمْ مِنَ الْقُرْآنِ يَتْلُونَ.^۴

۶. الإمام الرضا علیه السلام: السَّخِيُّ يَأْكُلُ مِنْ طَعَامِ النَّاسِ لِيَأْكُلُوا مِنْ طَعَامِهِ وَ الْبَخِيلُ لَا يَأْكُلُ مِنْ

طَعَامِ النَّاسِ لِنَلَّا يَأْكُلُوا مِنْ طَعَامِهِ.^۵

^۱ سوره قیامت، آیات ۱ تا ۵: سوگند به روز قیامت * و سوگند به نفس لوامه و وجدان بیدار و ملامتگر که رستاخیز حق است * آیا انسان می پندارد که هرگز استخوانهای او را جمع نخواهیم کرد * آری قادریم که حتی خطوط سر انگشتان او را موزون و مرتب کنیم * انسان شک در معاد ندارد بلکه او می خواهد آزاد باشد و بدون ترس از دادگاه قیامت در تمام عمر گناه کند.

^۲ سوره توبه، آیه ۱۲۲: و شایسته نیست مؤمنان همگی [برای جهاد] کوچ کنند پس چرا از هر فرقه ای از آنان دسته ای کوچ نمی کنند تا [دسته ای بمانند و] در دین آگاهی پیدا کنند و قوم خود را وقتی به سوی آنان بازگشتند بیم دهند باشد که آنان [از کیفر الهی] بترسند.

^۳ سوره آل عمران، آیه ۹۲: هرگز به نیکوکاری نخواهید رسید تا از آنچه دوست دارید انفاق کنید و از هر چه انفاق کنید قطعا خدا بدان داناست.

^۴ میزان الحکمه، ج ۷، ص ۴۶۹.

^۵ تحف العقول، ص ۴۴۶.

صفحه ۱۶

تمرین ۳. اکتب و انصب کلّ فعلٍ يجب نصبه ذاكراً السبب:

مثلاً: يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مُجْتَهِدًا (فَأَرْبِحَ) الْجَائِزَةَ.

(«فَأَرْبِحَ»: منصوبٌ بالفتحة لآنه واقع بعد فاء السبب في جواب التمني).

۱. الإمام عليٌّ عليه السلام: لَنْ يُثْمِرَ الْعِلْمُ حَتَّى (يُقَارَنَهُ) الْحِلْمُ.^۱

۲. الإمام باقر عليه السلام: لَا تَطْلُبَنَّ أَنْ تَكُونَ رَأْسًا (فَتَكُونَ) ذَنْبًا.^۲

۳. قال: إِنِّي أَقْرَأُ لَيْلًا عَلَى نُورٍ ضَعِيفٍ، فَقُلْتُ: الْقِرَاءَةُ إِذَنْ (تُؤَدِي) عَيْنِكَ فَاجْتَنِبِ الْمَطَالَعَةَ لَيْلًا مَا

اسْتَطَعْتَ (لِتَحْفَظَ) بَصْرَكَ.

صفحه ۱۶

تمرین ۴. أصلح ما تراه مغلوطاً في الجمل الآتيه و اذكر دليله:

۱. عَلَى الْوَالِدِينَ أَنْ يُحْسِنُونَ تَرْبِيَةَ أَوْلَادِهِمْ.

۲. قَالُوا: إِنَّا سَنَسِيرُ سِيرَهُ حَسَنَةً. قُلْتُ: إِذَنْ تَكُونُونَ مِنَ الْفَائِزِينَ.

^۱ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۴۹۹.

^۲ بحار الأنوار، ج ۷۲، ص ۲۳۳.

۳. ثَابِرًا عَلَى الْجَدِّ حَتَّى تَبْلُغَانَ أَرْبَعًا.

۴. اتَّقِيَ اللَّهَ لِكَيْ تَفُوزِينَ بِرِضَاهُ.

صفحه ۲۲

تمرین ۵. عین المضارع المرفوع و المنصوب و المجزوم و اکتب علامه الرفع و النصب و الجزم:

۱. القرآن الکریم: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا

نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللُّقَابِ بِئْسَ الْإِسْمُ

الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ^۱.

۲. القرآن الکریم: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا

وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ

اللَّهُ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ^۲.

^۱ سوره حجرات، آیه ۱۱: ای کسانی که ایمان آورده اید نباید قومی قوم دیگر را ریشخند کند شاید آنها از اینها بهتر باشند و نباید زنانی زنان [دیگر] را [ریشخند کنند] شاید آنها از اینها بهتر باشند و از یکدیگر عیب مگیرید و به همدیگر لقبهای زشت مدهید چه ناپسندیده است نام زشت پس از ایمان و هر که توبه نکرد آنان خود ستمکارند.

^۲ سوره حجرات، آیه ۱۲: ای کسانی که ایمان آورده اید از بسیاری از گمانها بپرهیزید که پاره ای از گمانها گناه است و جاسوسی مکنید و بعضی از شما غیبت بعضی نکند آیا کسی از شما دوست دارد که گوشت برادر مرده اش را بخورد از آن کراهت دارید [پس] از خدا بترسید که خدا توبه پذیر مهربان است.

۳. القرآن الکریم: لَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ!

۴. الرسول الأعظم ﷺ: يَا أَبَا ذَرٍّ! هُمْ بِالْحَسَنَةِ وَإِنْ لَمْ تَعْمَلْهَا، لِكَيْلَا تُكْتَبَ مِنَ الْغَافِلِينَ^۱.

صفحه ۲۲

تمرین ۶. اضبط أواخر الأفعال في الجمل التابعه و أصلح ما تراه مغلوطاً:

المجتهدُ يَنْجَحُ - مَنْ لَمْ يَجْتَهِدْ فَلَنْ يَنْجَحُ - اجْتَهِدْ لِتَنْجَحَ - ما كان الاجتهاد لِيَضُرَّ أَحَدًا -

إِنْ اجْتَهِدْتَ إِذَنْ تَنْجَحُ - أَحِبُّ أَنْ اجْتَهِدُ - اجْتَهِدْ لِكَيْ أَنْجَحَ - أَلَّا تَجْتَهِدُونَ فَتَنْجَحُونَ -

إِذْ مَا تَجْتَهِدُ تَنْجَحُ.

صفحه ۲۳

تمرین ۷. اکتب و افرق بين لام الأمر الجازمه و لام التعليل الناصبه، و ميّز بين «لا» النهى الجازمه و «لا» النفي غير الجازمه و أعط الفعل بعد كل واحده ما يستحقه من الإعراب:

۱. القرآن الکریم: وَلَيْسَتَعْفِيفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ.

^۱ سوره ص، آیه ۲۶: زنهار از هوس پیروی مکن که تو را از راه خدا به در کند.

^۲ میزان الحکمه، ج ۲، ص ۲۸۰.

^۳ سوره نور، آیه ۳۳: و کسانی که [وسيله] زناشویی نمی یابند باید عفت ورزند تا خدا آنان را از فضل خویش بی نیاز گرداند.

۲. القرآن الکریم: وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ.^۱

۳. الرسول الأعظم ﷺ: إِنَّ مُوسَىٰ لَقِيَ الْخَضِرَ فَقَالَ: أَوْصِنِي! فَقَالَ الْخَضِرُ: ... تَعَلَّمْ مَا تَعَلَّمْ

لِتَعْمَلَ وَ لَا تَعَلَّمَ لِتُحَدِّثَ بِهِ، فَيَكُونَ عَلَيْكَ بُورُهُ وَ يَكُونَ عَلَىٰ غَيْرِكَ نُورُهُ.^۲

۴. المسيح ﷺ: لَا تَكُونَنَّ حَدِيدَ النَّظَرِ إِلَىٰ مَا لَيْسَ لَكَ، فَإِنَّهُ لَنْ يَزِنِيَ فَرَجُكَ مَا حَفِظْتَ عَيْنَكَ،

فَإِنْ قَدَرْتَ أَنْ لَا تَنْظُرَ إِلَىٰ ثَوْبِ الْمَرَأَةِ الَّتِي لَا تَحِلُّ لَكَ فَافْعَلِ.^۳

صفحه ۲۳

تمرین ۸. اجعل أداه الجزم الملائمه فى موضع النقط و اكتب الأفعال كما يتطلبه الجزم:

... تَذْهَبُونَ يَلْحَقُونَ بِكُمْ - ... تُقَدِّمُونَ مِنَ الْأَطْعَمَةِ يَأْكُلُونَ - ... يَتَعَبُ فِي صَغَرِهِ يَسْتَرِيحُ فِي

كِبَرِهِ - ... تُفْتَشَانِ تَجْدَانِ - حَفِظْتُ الْكِتَابَ وَ ... تَنْتَهَى السَّنَةُ.

^۱ سوره نور، آیه ۳۱: و باید روسری خود را بر سینه خویش [افرو] اندازند و زیورهایشان آشکار نکنند.

^۲ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۵۱۱.

^۳ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۲۴۲.

صفحه ۲۴

تمرین ۹. اکتب «إن» الشرطیه المقدره و فعل الشرط فی الروایات الآتیة:

نحو: إِسْأَلَ تَعَلَّمَ^۱ إِسْأَلَ (إِنْ تَسْأَلَ) تَعَلَّمَ.

۱. أَخْلِصْ تَنْلِ^۲ ۲. الزَّمِ الصَّمْتَ يَسْتَنْبِرِ فِكْرُكَ^۳.

۳. اشْكُرْ تُزِدَ^۴ ۴. أَحْسِنِ إِلَى الْمُسِيءِ تَمْلِكُهُ^۵.

صفحه ۲۴

تمرین ۱۰. دُلَّ عَلَى الْجَوَابِ الَّذِي دَخَلَتْهُ فَاءُ الشَّرْطِ وَجُوباً أَوْ جَوَازاً.

۱. الْقُرْآنَ الْكَرِيمِ: وَ إِنْ خِفْتُمْ عَلَيْهِ فَمَنْ رَزَقَهُ فَمِنْ غَيْرِكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ^۶.

۲. الْقُرْآنَ الْكَرِيمِ: وَ مَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ^۷.

۳. الْقُرْآنَ الْكَرِيمِ: إِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا^۸.

^۱ غررالحکم، ص ۱۰۸.

^۲ غررالحکم، ص ۱۰۹.

^۳ غررالحکم، ص ۱۰۹.

^۴ غررالحکم، ص ۱۰۹.

^۵ غررالحکم، ص ۱۱۰.

^۶ سوره توبه، آیه ۲۸: و اگر [در این قطع رابطه] از فقر بيمناکيد پس به زودی خدا اگر بخواهد شما را به فضل خویش بی نیاز می گرداند.

^۷ سوره طلاق، آیه ۷: و هر که روزی او تنگ باشد باید از آنچه خدا به او داده خرج کند.

^۸ سوره اعراف، آیه ۲۰۴: و چون قرآن خوانده شود گوش بدان فرا دارید و خاموش مانید.

۴. الرسول الأعظم ﷺ: مَنْ كَانَ عِنْدَهُ صَبِيٌّ فَلْيَتَّصَبْ لَهُ.^۱

۵. الإمام عليّ عليه السلام: إِذَا رَأَيْتَ عَالِمًا فَكُنْ لَهُ خَادِمًا.^۲

۶. الإمام العسكري عليه السلام: مَنْ وَعَظَ أَخَاهُ سِرًّا فَقَدْ زَانَهُ وَمَنْ وَعَظَهُ عَلَانِيَةً فَقَدْ شَانَهُ.^۳

صفحه ۲۷

تمرین ۱۱. أعرب الآيه الكريمة و الروايه الشريفه:

۱. القرآن الكريم: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ.^۴

۲. الإمام عليّ عليه السلام: لَا تَقُلْ مَا لَا تُحِبُّ أَنْ يُقَالَ لَكَ.^۵

صفحه ۲۹

تمرین ۱۲. دلّ علی الفاعل بخطّ و عین علامه إعرابه:

^۱ وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۲.

^۲ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۴۸۹.

^۳ میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۵۸۰.

^۴ سوره آل عمران، آیه ۹۲: هرگز به نیکوکاری نخواهید رسید تا از آنچه دوست دارید انفاق کنید.

^۵ نهج البلاغه، کتاب ۳۱.

۱. القرآن الکریم: قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ.^۱

۲. القرآن الکریم: یَوْمَ یَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ.^۲

۳. الإمام علیؑ: إِذَا تَمَّ الْعَقْلُ نَقَصَ الْكَلَامُ.^۳

۴. الإمام الصادقؑ: مَا ضَعُفَ بَدَنٌ عَمَّا قَوَّيَتْ عَلَيْهِ النَّيَّةُ.^۴

۵. الإمام علیؑ: مَنْ كَرُمَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ هَانَتْ عَلَيْهِ شَهَوَاتُهُ.^۵

صفحه ۳۰

تمرین ۱۳. اکتب و میز بین الفاعل الظاهر و الفاعل المضمَر:

۱. القرآن الکریم: قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي

قُلُوبِكُمْ.^۶

^۱ سوره مومنون، آیه ۱: به راستی که مؤمنان رستگار شدند.

^۲ سوره نباء، آیه ۴۰: روزی که آدمی آنچه را با دست خویش پیش فرستاده است بنگرد.

^۳ نهج البلاغه، حکمت ۷۱.

^۴ میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۲۷۰.

^۵ نهج البلاغه، حکمه ۴۴۹.

^۶ سوره حجرات، آیه ۱۴: [برخی از] بادیه نشینان گفتند ایمان آوردیم بگو ایمان نیاورده اید لیکن بگویید اسلام آوردیم و هنوز در دلهای شما ایمان داخل نشده است.

٢. الإمام جواد عليه السلام: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهُ لَا يَنْقَطِعُ الْمَزِيدُ مِنَ اللَّهِ حَتَّى يَنْقَطِعَ الشُّكْرُ مِنَ الْعِبَادِ.^١

صفحه ٣٠

تمرین ١٤. حوّل الفاعل المفرد إلى مثنى و جمع و عامل فعله و كل ما يرجع إليه بموجب القاعده:

١. حَطَّ الْعُصْفُورُ عَلَى الْغُصْنِ.

٢. انْهَدَمَ الْبَيْتُ عَلَى أَصْحَابِهِ بِالزَّلْزَالِ.

٣. تَحَضَّنُ الدَّجَاجَةُ بَيْضَهَا.

٤. تَسَرَّ الْجَرِيدَةُ الَّتِي تَذَكُرُ أَخْبَاراً صَادِقَةً.

صفحه ٣١

تمرین ١٥. أصلح ما تراه مغلوطاً فى الجمل التابعه:

١. جَاءُوا الْمُؤْمِنُونَ إِلَى الْمَسْجِدِ.

٢. الْمَعْلَمَاتُ يُدْرِسُونَ الْقَوَاعِدَ.

^١ تحف العقول، ص ٤٥٧.

۳. يَنْجِحَانِ التَّلْمِيزَانَ الَّذِي يَتَمَّ وَاجِبَهُ.

۴. التَّلْمِيزَانَ يَنْجِحُ فِي امْتِحَانِهِمْ.

صفحه ۳۳

تمرین ۱۶. عین الفعل المجهول و نائب الفاعل و اذکر علامه إعرابه:

۱. الرسولُ الأکرمُ ﷺ : بِالْعِلْمِ يُطَاعُ اللَّهُ وَ يُعْبَدُ، وَ بِالْعِلْمِ يُعْرَفُ اللَّهُ وَ يُوَحَّدُ، وَ بِهِ تُوَصَّلُ الْأَرْحَامُ

و يُعْرَفُ الْحَلَالُ وَ الْحَرَامُ، وَ الْعِلْمُ أَمَامَ الْعَقْلِ.^۱

۲. الرسولُ الأکرمُ ﷺ : يُوزَنُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ وَ دَمُ الشُّهَدَاءِ، يُرَجَّحُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ عَلَى دَمِ الشُّهَدَاءِ.^۲

۳. الإمامُ الصادقُ عليه السلام: يُغْفَرُ لِلْجَاهِلِ سَبْعُونَ ذَنْبًا قَبْلَ أَنْ يُغْفَرَ لِلْعَالِمِ ذَنْبٌ وَاحِدٌ.^۳

صفحه ۳۴

تمرین ۱۷. میز الفعل المعلوم من المجهول، و الفاعل من نائب الفاعل:

^۱ تحف العقول، ص ۲۸.
^۲ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۴۵۷.
^۳ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۵۱۴.

۱. القرآن الکریم: إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا.^۱

۲. القرآن الکریم: وَ اتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَ لَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَ لَا يُؤْخَذُ

مِنْهَا عَدْلٌ وَ لَا هُمْ يُنصَرُونَ.^۲

۳. جاء رجلٌ إلى أميرالمؤمنين عليه السلام فقال: إنني حرمتُ الصلاةَ بالليلِ، فقال عليه السلام: قَدْ قَيَّدَتْكَ

ذُنُوبُكَ.^۳

صفحه ۳۴

تمرین ۱۸. احذف الفاعل فی الجملة التابعه وضع المفعول مكانه فی حاله الرفع و غیر صوره الفعل:

۱. خَلَقَ اللَّهُ الْإِنْسَانَ.

۲. يَرْزُقُ اللَّهُ الْبَارَّ.

۳. يَجْزِي اللَّهُ الْمُحْسِنِينَ.

۴. يَخْدَعُ الْعَرَّافُونَ الْجُهْلَاءَ وَ يَسْتَنْزِفُونَ أَمْوَالَهُمْ.

^۱ سوره زلزال، آیه ۱: آنگاه که زمین به لرزش [شدید] خود لرزانیده شود.

^۲ سوره بقره، آیه ۴۸: و بترسید از روزی که هیچ کس چیزی [از عذاب خدا] را از کسی دفع نمی کند و نه از او شفاعتی پذیرفته و نه به جای وی بدلی گرفته می شود و نه یاری خواهند شد.

^۳ بحار الأنوار، ج ۸۳، ص ۱۲۷.

صفحه ۳۵

تمرین ۱۹. أقم أحد المفعولين في الجمل التابعه مقام الفاعل بعد حذفه و بناء الفعل المجهول:

۱. أنشدني الشاعر قصيده.

۲. حولنا الله الحريه.

۳. قد يحرم الأب ولده الميراث.

۴. زوجت الأم بنتها شاباً من أولاد الأتقياء.

صفحه ۳۹

تمرین ۲۰. أعرب الآيه الكريمة و الروايه الشريفه:

۱. القرآن الكريم: قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ^۱.

۲. الإمام الباقر عليه السلام: إن كُذِّبَتْ فَلَا تَعْصَبُ^۲.

صفحه ۴۴

تمرین ۲۱. ميّز المبتدأ من الخبر و اذكر أنواع الخبر في الأحاديث الآتيه:

^۱ سوره مائده، آيه ۱۰۰: بگو پلید و پاک یکسان نیستند.

^۲ تحف العقول، ص ۲۹۱.

۱. الدُّنْيَا أَمَدٌ وَالْآخِرَةُ أَبَدٌ^۱.

۲. الرِّزْقُ مَقْسُومٌ، الْحَرِيصُ مَحْرُومٌ، الْبَخِيلُ مَذْمُومٌ^۲.

۳. الشَّهَوَاتُ آفَاتٌ وَاللَّذَّاتُ مُفْسِدَاتٌ^۳.

۴. الْإِيثَارُ شِيْمَةُ الْأَبْرَارِ وَالْإِحْتِكَارُ شِيْمَةُ الْفُجَّارِ^۴.

۵. التَّوَّاضِعُ يَرْفَعُ، التَّكَبُّرُ يَضَعُ^۵.

۶. التَّوَّاضِعُ يَنْشُرُ الْفَضِيلَةَ، التَّكَبُّرُ يَظْهَرُ الرَّذِيلَةَ^۶.

۷. الصِّدْقُ يُنَجِّي وَالْكَذِبُ يُرْدِي^۷.

۸. الظَّفَرُ بِالْحَزْمِ وَالْحَزْمُ بِالتَّجَارِبِ^۸.

۹. الْحِسَابُ قَبْلَ الْعِقَابِ، الثَّوَابُ بَعْدَ الْحِسَابِ^۹.

^۱ غررالحکم، ص ۵.

^۲ غررالحکم، ص ۸.

^۳ غررالحکم، ص ۷.

^۴ غررالحکم، ص ۲۳.

^۵ غررالحکم، ص ۵.

^۶ غررالحکم، ص ۲۱.

^۷ غررالحکم، ص ۶.

^۸ غررالحکم، ص ۶.

^۹ غررالحکم، ص ۱۷.

صفحه ۴۴

تمرین ۲۲. میز الخبر الجملة من شبه الجملة:

۱. القرآن الكريم: وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ^۱

۲. رسول الأكرم ﷺ: أَلَأَنَّهُ مِنَ اللَّهِ وَ الْعَجَلَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ^۲

۳. رسول الأكرم ﷺ: الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ^۳

۴. الإمام عليّ عليه السلام: أَلَدُنْيَا تَعْرُ وَ تَضُرُّ وَ تَمُرُّ^۴

۵. الإمام عليّ عليه السلام: أَلْإِعْجَابُ يَمْنَعُ الزُّبْدِيَّ^۵

۶. الإمام عليّ عليه السلام: عِلْمُ الْمُنَافِقِ فِي لِسَانِهِ وَ عِلْمُ الْمُؤْمِنِ فِي عَمَلِهِ^۶

۷. الإمام عليّ عليه السلام: قَدْرُ الرَّجُلِ عَلَى قَدْرِ هِمَّتِهِ^۷

۸. الإمام صادق عليه السلام: صَلَاةُ اللَّيْلِ تُبَيِّضُ الْوُجُوهُ وَ صَلَاةُ اللَّيْلِ تُطَيِّبُ اللَّيْلِ وَ صَلَاةُ اللَّيْلِ تَجْلِبُ^۸

الرزق^۸

^۱ سوره اعراف، آیه ۱۲۸: و فرجام [نیک] برای پرهیزگاران است.

^۲ تحف العقول، ص ۴۳.

^۳ میزان الحکمه، ج ۱، ص ۱۰۷.

^۴ غرر الحکم، ص ۲۱.

^۵ غرر الحکم، ص ۲۳.

^۶ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۵۱۱.

^۷ نهج البلاغه، حکمت ۴۷.

^۸ میزان الحکمه، ج ۵، ص ۴۲۱.

صفحه ۴۵

تمرین ۲۳. اذکر الموجب لتقدیم الخبر فی الجمل الآتیہ:

۱. القرآن الکریم: أینَ المَفرَّأ^۱.

۲. القرآن الکریم: متى هذا الوعد^۲.

۳. القرآن الکریم: لکلِّ أَجلٍ کِتاب^۳.

۴. الإمام علیؑ: فی کُلِّ نَظَرٍ عِبْرَةٌ وَ فی کُلِّ تَجْرِبَةٍ مَوْعِظَةٌ^۴.

۵. ما شاعرٌ إلاً حافظٌ.

۶. فی الأبوابِ أفعالها.

صفحه ۴۶

تمرین ۲۴. اجعل الفاعل أو نائب الفاعل مبتدأ و اجعل الفعل المتقدم خبراً لهما:

۱. يُسِرُّ الإنسانُ بِالشَّیْءِ الجَدیدِ.

^۱ سوره قیامت، آیه ۱۰: راه فرار کجاست.
^۲ سوره سبأ، آیه ۲۹: این وعده چه وقت است.
^۳ سوره الرعد، آیه ۳۸: برای هر زمانی کتابی است.
^۴ غررالحکم، ص ۵۱۲.

۲. لَا تُسْقِطْ قَدْرَ الْعَالِمِ هَفْوَةً.

۳. يَحْتَقِرُ الْمِهْذَارُ وَالنَّمَامُ وَالْكَثِيرُ الْكَلَامِ.

صفحه ۴۶

تمرین ۲۵. حَوْلَ كَلَامٍ مِنَ الْمَبْتَدَأِ وَالْخَبَرِ إِلَى جَمْعٍ:

اللَّيْلَةُ مُقْمِرَةٌ: الْعَالِمُ مُصْبِحُ الدُّنْيَا:

النَّمَامُ لَا يُعَاشِرُ: الْحَقِيقَةُ بِنْتُ الْبَحْثِ:

صفحه ۴۶

تمرین ۲۶. ضَعْ تَحْتَ الْمَبْتَدَأِ خَطَأً وَ تَحْتَ الْخَبَرِ خَطِيئِينَ:

وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ مُسْلِمًا، فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْإِسْلَامُ؟ فَقَالَ:

الْإِسْلَامُ عُرْيَانٌ، وَ لِبَاسُهُ التَّقْوَى، وَ شِعَارُهُ الْهُدَى، وَ دِثَارُهُ الْحَيَاءُ، وَ مَلَائِكَةُ الْوَرَعِ، كَمَالُهُ الدِّينُ،

وَ ثَمَرَتُهُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ، وَ لِكُلِّ شَيْءٍ أَسَاسٌ وَ أَسَاسُ الْإِسْلَامِ حُبُّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ^۱.

^۱ تحف العقول، ص ۵۲.

صفحه ۴۹

تمرین ۲۷. أعرب الروایتین الشریفیتین:

۱. الإمام الصادق عليه السلام: أَلْبَنَاتُ حَسَنَاتٌ وَ الْبَنُونَ نِعَمٌ، وَالْحَسَنَاتُ يُثَابُ عَلَيْهَا وَ النَّعَمُ مَسْئُولٌ

عَنْهَا.^۱

۲. الإمام علی عليه السلام: الْمُؤْمِنُ بِشْرُهُ فِي وَجْهِهِ وَ حُزْنُهُ فِي قَلْبِهِ.^۲

صفحه ۵۴

تمرین ۲۸. میز بین الاسم و الخبر فی الجمل التابعه:

۱. القرآن الکریم: كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا.^۳

۲. القرآن الکریم: بَقِيَّةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ.^۴

۳. القرآن الکریم: كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ.^۵

۴. «فی الزبور»: لَيْسَتْ الرِّئَاسَةُ رِئَاسَةَ الْمَلِكِ، إِنَّمَا الرِّئَاسَةُ رِئَاسَةُ الْآخِرَةِ.^۶

^۱ میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۷۰۵.

^۲ بحار الأنوار، ج ۶۹، ص ۴۱۱.

^۳ سوره احزاب، آیه ۵۱: خدا همواره دانای بردبار است.

^۴ سوره هود، آیه ۸۶: اگر مؤمن باشید باقیمانده [حلال] خدا برای شما بهتر است.

^۵ سوره آل عمران، آیه ۱۱۰: شما بهترین امتی هستید که برای مردم پدیدار شده اید.

^۶ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۶.

۵. الإمام على عليه السلام: أيُّها النَّاسُ! الآنَ الآنَ! مادامَ الوَثاقُ مَطْلَقاً وَ السَّرَاجُ مُنيراً وَ بابُ التَّوبَةِ

مَفْتُوحاً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَجُفَّ القَلَمُ وَ تُطَوَى الصُّحُفُ.^۱

صفحه ۵۴

تمرین ۲۹. میز بین الاسم و الخبر فی الجمل التالیه:

۱. القرآن الکریم: یَکادُ البَرَقُ یَخْطِفُ أَبْصارَهُمْ.^۲

۲. القرآن الکریم: تَکادُ السَّمَوَاتُ یَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ.^۳

۳. القرآن الکریم: طَافِقاً یخْصِفَانِ عَلَیْهِمَا مِنْ وَرَقِ الجَنَّةِ.^۴

۴. القرآن الکریم: فأولئکَ عَسَى اللّهُ أَنْ یَعْفُوَ عَنْهُمْ وَ کانَ اللّهُ عَفْواً غَفُوراً.^۵

۵. الرِّسُولُ الأَعْظَمُ صلی اللہ علیہ وآلہ: کادَتِ النَّمِیمَةُ أَنْ تَکُونَ سَحْراً.^۶

^۱ میزان الحکمه، ج، ص ۵۴۰.

^۲ سوره بقره، آیه ۲۰: نزدیک است که برق چشمانشان را برباید.

^۳ سوره مریم، آیه ۹۰: چیزی نمانده است که آسمانها از این [سخن] بشکافند.

^۴ سوره اعراف، آیه ۲۲: به چسباندن برگ [های درختان] بهشت بر خود آغاز کردند.

^۵ سوره نساء، آیه ۹۹: پس آنان [که فی الجمله عذری دارند] باشد که خدا از ایشان درگذرد که خدا همواره خطابخش و آمرزنده است.

^۶ میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۲۰۱.

۶. الإمام علي عليه السلام: مَا الْمُجَاهِدُ الشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَعْظَمِ أَجْرًا مِمَّنْ قَدَرَ فَعَفَّ، لَكَادَ الْعَفِيفُ

أَنْ يَكُونَ مَلَكًا مِنْ الْمَلَائِكَةِ^۱.

۷. هَبَّ الْوَالِدُ يُقَبَّلُ وَكَدَهُ أَمَامَ الضُّيُوفِ.

۸. اِخْلَوْلَقْتَ السَّمَاءَ أَنْ تَمْطَرَ.

صفحه ۵۵

تمرین ۳۰. میز الخیر المفرد من الجملة و شبه الجملة:

۱. القرآن الکریم: قَالَ عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ^۲.

۲. القرآن الکریم: أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ^۳.

۳. الرَّسُولُ الْأَعْظَمُ ﷺ: مَنْ كَانَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَتْ الْجَنَّةُ فِي طَلْبِهِ^۴.

^۱ نهج البلاغه، حکمت ۴۷۴.

^۲ سوره اعراف، آیه ۱۲۹: گفت امید است که پروردگارتان دشمن شما را هلاک کند و شما را روی زمین جانشین [آنان] سازد.

^۳ سوره تین، آیه ۸: آیا خدا نیکوترین داوران نیست.

^۴ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۴۶۸.

۴. الرَّسُولُ الْأَعْظَمُ ﷺ : مَا زَالَ جِبْرَائِيلُ يُوصِينِي بِقِيَامِ اللَّيْلِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّ خِيَارَ أُمَّتِي لَنْ

يَنَامُوا مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا.

۵. لَا يَنْفَكُ الْغَنَى يُطَلَبُ الْإِسْتِزَادَةَ مِنَ الثَّرْوَةِ.

صفحه ۵۵

تمرین ۳۱. حَوْلَ كَلَّمَ مِنَ الْأَسْمِ وَالْخَبْرَ إِلَى الْمَثْنَى:

قَدْ يَصِيرُ الصَّدِيقُ عَدُوًّا - لَيْسَ الْعَالَمُ بَاقِيًّا - أَصْبَحْتُمْ بَعْدَ الْفَقْرِ أَغْنِيَاءَ - التَّلْمِيذُ يَدْرُسُ.

صفحه ۵۶

تمرین ۳۲. اذکر السبب الذی من أجله يجب تقديم الخبر:

۱. القرآن الکریم: قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ التَّاقَاتِ.

۲. لَيْسَ فِي الدَّارِ أَهْلُهَا.

۳. مَا يَبِيتُ مُطْمَئِنًّا إِلَّا التَّقِيُّ.

^۱ میزان الحکمه، ج ۵، ص ۴۱۷.

^۲ سوره آل عمران، آیه ۱۳: قطعا در برخورد میان دو گروه برای شما نشانه ای [و درس عبرتی] بود.

۴. کيفَ أَصْبَحَتْ أحوَالُكُمْ؟

صفحه ۵۶

تمرین ۳۳. أصلح ما تراه مغلوطاً:

كَانَ التَّلْمِيذَ مُجْتَهِدًا - أَصْبَحَ الْجَوُّ مُمْطِرًا - عَسَى الْجَاهِلِينَ يَرْجِعُوا عَنِ ضَلَالِهِمْ - يَظَلُّ

الْمُقَصِّرِينَ يَلُومُوا الْأَقْدَارَ - طَفِقَتِ السَّيِّدَاتُ يَلْبِسُونَ الْأَثْوَابَ الْفَاخِرَةَ.

صفحه ۵۹

تمرین ۳۴. أعرب الآيات الكريمة:

۱. القرآن الكريم: أليسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ!

۲. القرآن الكريم: كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ.

۳. القرآن الكريم: وَ يَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا.

^۱ سوره هود، آیه ۸۱: مگر صبح نزدیک نیست.

^۲ سوره مائده، آیه ۷۵: هر دو غذا می خوردند.

^۳ سوره اِسراء، آیه ۵۱: و می گویند آن کی خواهد بود بگو شاید که نزدیک باشد.

صفحه ۶۴

تمرین ۳۵. میز الاسم من خبر إنَّ و أخواتها فی الجمل التابعه:

۱. القرآن الکریم: إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ.^۱

۲. الإمام علیؑ: مَنْ كَتَمَ عِلْمًا فَكَأَنَّهُ جَاهِلٌ بِهِ.^۲

۳. الإمام علیؑ: إِنَّ عُمَرَكَ عَدُوٌّ أَنْفَاسِكَ وَ عَلَيْهَا رَقِيبٌ يُحْصِيهَا.^۳

۴. الإمام هادیؑ: إِنَّ الْعَالِمَ وَالْمُتَعَلِّمَ شَرِيكَانِ فِي الرَّشْدِ.^۴

صفحه ۶۵

تمرین ۳۶. میز خبر النواسخ المفرد من الخبر الجملة أو شبه الجملة:

۱. القرآن الکریم: إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ.^۵

۲. القرآن الکریم: إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ.^۶

^۱ سوره منافقین، آیه ۱: که مردم دوچهره سخت دروغگویند.

^۲ بحار الأنوار، ج ۲، ص ۶۷.

^۳ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۵۳۸.

^۴ روضه بحار الأنوار، ج ۲، ص ۳۷۸.

^۵ سوره یوسف، آیه ۲: ما آن را قرآنی عربی نازل کردیم باشد که بیندیشید.

^۶ سوره یونس، آیه ۶۰: در حقیقت خدا بر مردم دارای بخشش است ولی بیشترشان سپاسگزاری نمی کنند.

۳. القرآن الکریم: إِنَّ رَبَّكَ لِبِالْمِرْصَادِ!

۴. القرآن الکریم: يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي!

۵. الإمام علیؑ: إِنَّ الْإِنْسَانَ إِذَا كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّ جَسَدَهُ وَثِيَابَهُ وَكُلَّ شَيْءٍ حَوْلَهُ يُسَبِّحُ.

۶. الإمام الصادقؑ: إِنَّ اللَّهَ وَسَّعَ أَرْزَاقَ الْحَمَقِيِّ لِيَعْتَبِرَ الْعُقْلَاءُ وَ يَعْلَمُوا أَنَّ الدُّنْيَا لَيْسَ يُنَالُ

مَا فِيهَا بِعَمَلٍ وَ لَا حِيَلِهِ.

صفحه ۶۵

تمرین ۳۷. عین المواضع التي تقدّم فيها الخبر على الاسم جوازاً و التي تقدّم فيها وجوباً:

۱. القرآن الکریم: إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ.

۲. القرآن الکریم: إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ.

۱ سوره فجر، آیه ۱۴: زیرا پروردگار تو سخت در کمین است.

۲ سوره فجر، آیه ۲۴: گوید کاش برای زندگانی خود [چیزی] پیش فرستاده بودم.

۳ میزان الحکمه، ج ۵، ص ۳۷۷.

۴ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۱۰۸.

۵ سوره طه، آیه ۱۲۸: به راستی در این [امر] نشانه هایی [عبرت‌انگیز] است.

۶ سوره توبه، آیه ۱۱۱: در حقیقت خدا از مؤمنان جان و مالشان را به [بهایی] اینکه بهشت برای آنان باشد خریده است.

۳. القرآن الکریم: إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا.

۴. لَعَلَّ فِي الْمَطْبَعِ مُدِيرَهَا.

۵. لَيْسَ فِي الدَّارِ امْرَأَةٌ لَكِنَّ فِيهَا مَالِكٌهَا.

صفحه ۶۶

تمرین ۳۸. میز «ان» المكسوره الهمزه من «ان» المفتوحه و اذکر الموجب لفتح همزه «ان» و کسرها:

۱. القرآن الکریم: أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ^۱.

۲. القرآن الکریم: يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ^۲.

۳. القرآن الکریم: أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ^۳.

۴. القرآن الکریم: قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ^۴.

^۱ سوره انشراح، آیه ۶: آری با دشواری آسانی است.

^۲ سوره مجادله، آیه ۲۲: آری حزب خداست که رستگاراند.

^۳ سوره مریم، آیه ۷: ای زکریا ما تو را به پسری که نامش یحیی است مژده می دهیم.

^۴ سوره مریم، آیه ۸۳: آیا ندانستی که ما شیطانها را بر کافران گماشته ایم.

^۵ سوره ابراهیم، آیه ۳۰: بگو برخوردار شوید که قطعاً بازگشت شما به سوی آتش است.

۵. الإمام الصادق عليه السلام: انَّ شَفَاعَتَنَا لَا تَنَالُ مُسْتَخْفًا بِالصَّلَاةِ!

۶. اصْبِرْ لَانَ اللّٰهَ رَاحِمًا.

صفحه ۶۷

تمرین ۳۹. میز اسم «لا» النافیة للجنس من خبرها و اذکر إعرابهما:

۳. الإمام علی عليه السلام: لَا مَعْقِلَ أَحْصَنُ مِنَ الْوَرَعِ وَلَا شَفِيعَ أَنْجَحُ مِنَ التَّوْبَةِ.^۲

۴. الإمام علی عليه السلام: لَا شَرَفَ أَعْلَى مِنَ الْإِسْلَامِ وَلَا عِزَّ أَعَزُّ مِنَ التَّقْوَى.^۳

۵. الإمام علی عليه السلام: لَا وَرَعَ كَالْوُقُوفِ عِنْدَ الشُّبْهَةِ.^۴

صفحه ۶۸: الأسئلة العامّة

تمرین ۴۰: أجب على الأسئلة التالية:

۱. ما الفرق بين الكلمات المعربة و الكلمات المبنية من حيث معرفه حاله آخرها؟

^۱ بحار الأنوار، ج ۸۲، ص ۱۳۶.

^۲ نهج البلاغه، حکمت ۳۷۱.

^۳ نهج البلاغه، حکمت ۳۷۱.

^۴ میزان الحکمه، ج ۵، ص ۱۴.

۲. متى یرفع الفعل المضارع؟

۳. ما الفرق بین «إِذَنْ» و سائر الحروف الناصبه؟

۴. كم هى الأدوات الجازمه، و هل كلّ هذه الأدوات مبنيه أم معربه؟

۵. متى تكون «إن» الشرطيه مقدّره؟

۶. متى تدخل الفاء على جواب الشرط وجوباً؟

۷. ما هى حاله جواب الشرط إذا دخلت عليه الفاء؟

۸. كم نوعاً الفاعل؟ اذكر له أمثله.

۹. متى يتغيّر الفعل و متى لم يتغيّر؟

۱۰. اذكر وجوه الاشتراك و الافتراق بين الفاعل و نائب الفاعل.

۱۱. ماذا تسمّى الجملة المركبه من الفعل و الفاعل أو نائب الفاعل؟

۱۲. ما هو العامل اللفظی؟ مثل له.

۱۳. ما هو الأصل فی المبتدأ و هل يجوز أن يكون نكرة مؤخره؟

۱۴. متى یقدم الخبر علی المبتدأ؟

۱۵. ما هی النواسخ و ما هو حکمها إذا كانت أفعالاً؟

۱۶. ما الفرق بین خبر الأفعال الناقصه و خبر المبتدأ؟

۱۷. ما الفرق بین خبر الأفعال الناقصه و خبر أفعال المقاربه؟

۱۸. بماذا تمتاز «كان» عن سائر أخواتها؟

۱۹. لماذا سمیت الأفعال الناقصه ناقصه؟

۲۰. متى يجب تقديم خبر الأحرف المشبهه بالفعل علی اسمها؟

صفحه ٧٠: التمارین العامه

تمرین ٤١. عرف کلاً من المصطلحات النحويه التاليه و اذكر لها مثلاً:

الحروف الناصبه ب «أن» المقدره:

العرض

الفاعل المؤول:

الجملة الاسميّه:

ما له الصّاره:

شبه الجملة:

لام الابتداء:

المبنى على ما ينصب به:

صفحه ٧٠

تمرین ٤٢. وضّح کلاً من الجمل الآتیه توضيحاً وافياً:

أ. يقدم الخبر على المبتدأ إذا كان في المبتدأ ضميرٌ يرجع إلى الخبر.

ب. قد تأتي الأفعال الناقصة تامه إذا دلت على حدثٍ محضٍ لا على حاله ، فتكتفى حينئذٍ بفاعلها.

ج. سميت الأحرف المشبهة بالفعل مشبهةً بالفعل لوجود معنى الفعل فيها.

د. اسم «لا» النافية للجنس يُبنى على ما ينصب به إن لم يكن مضافاً.

صفحه ٧١

تمرین ٤٣. میز الجمل الاسمیه من الجمل الفعلیه فی الروایه الآتیہ:

قالَ مَوْلانا الحسینُ عليه السلام: لَمَّا أتاه خبر شهادته مسلم:

فإن تَكُنِ الدُّنْيَا تُعَدُّ نَفِيسَةً

فَدَارُ ثَوَابِ اللَّهِ أَعْلَى وَ أَنْبَلُ

وَ إن تَكُنِ الأرزاقُ قِسْماً مُقَدَّراً

فَقَلِّهُ حِرْصَ المَرءِ فِي الرِّزْقِ أَجْمَلُ^١

صفحه ٧١

تمرین ٤٤. میز أنواع المرفوعات فی العبارات التابعه مع تعیین الأفعال المبنیه و الأفعال المعربه:

^١ میزان الحکمه، ج ٤، ص ١٠٨.

۱. سئِلَ الرَّسُولَ الْأَكْرَمَ ﷺ: مَنْ أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً فِي الدُّنْيَا؟ فَقَالَ ﷺ: النَّبِيُّونَ ثُمَّ الْأُمَثَلُ

فَالْأُمَثَلُ، وَ يُبْتَلَى الْمُؤْمِنُ عَلَى قَدْرِ إِيمَانِهِ وَ حُسْنِ عَمَلِهِ، فَمَنْ صَحَّ إِيمَانُهُ وَ حَسُنَ عَمَلُهُ

اشْتَدَّ بَلَاؤُهُ، وَ مَنْ سَخُفَ إِيمَانُهُ وَ ضَعُفَ عَمَلُهُ قَلَّ بَلَاؤُهُ.^۱

۲. الإمام عليؑ: مَنْ اقْتَصَدَ فِي أَكْلِهِ كَثُرَتْ صِحَّتُهُ وَ صَلَحَتْ فِكْرَتُهُ.

۳. الإمام الصادقؑ: كُلُّ شَيْءٍ نَظِيفٌ حَتَّى تَعْلَمَ أَنَّهُ قَدِرٌ فَإِذَا عَلِمْتَ فَقَدِ قَدِرَ، وَ مَا لَمْ تَعْلَمْ

فَلَيْسَ عَلَيْكَ.^۲

صفحه ۷۴

تمرین ۴۵. أعرب الآيتين الكريمتين التاليتين:

۱. القرآن الكريم: لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ.^۳

۲. القرآن الكريم: إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا.^۵

^۱ تحف العقول، ص ۳۹.

^۲ میزان الحکمه، ج ۱، ص ۱۱۹.

^۳ میزان الحکمه، ج ۱، ص ۱۰۵.

^۴ سوره بقره، آیه ۱۷۹: باشد که به تقوا گرایید.

^۵ سوره نباء، آیه ۲۱: [آری] جهنم [از دیر باز] کمینگاهی بوده.

صفحه ۷۷

تمرین ۴۶. افرق الفاعل من المفعول به:

۱. القرآن الکریم: وَ یَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَ یُحِقُّ الْحَقَّ بِکَلِمَاتِهِ^۱.

۲. القرآن الکریم: یَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَ یُرَبِّی الصَّدَقَاتِ^۲.

۳. القرآن الکریم: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ * وَ وَضَعْنَا عَنكَ وَزْرَكَ

* الَّذِی أَنْقَضَ ظَهْرَكَ * وَ رَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ * فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا * إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا *

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ * وَ إِلَى رَبِّكَ فَارْغَب^۳.

صفحه ۷۷

تمرین ۴۷. اذکر السبب الذی أوجب تقدیم الفاعل أو المفعول:

۱. القرآن الکریم: أَلْهَكُمُ التَّكَاثُرُ * حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ * كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ^۴.

^۱ سوره شوری، آیه ۲۴: و خدا باطل را محو و حقیقت را با کلمات خویش پا برجا می کند.

^۲ سوره بقره، آیه ۲۷۶: خدا از (برکت) ربا می کاهد، و بر صدقات می افزاید.

^۳ سوره شرح، آیات ۱ تا ۸: به نام خداوند رحمتگر مهربان * آیا برای تو سینه ات را نگشاده ایم * و بار گران را از [دوش] تو برداشتیم * [باری] که [گویی] پشت تو را شکست * و نامت را برای تو بلند گردانیدیم * پس [بدان که] با دشواری آسانی است * آری با دشواری آسانی است * پس چون فراغت یافتی به طاعت درکوش * و با اشتیاق به سوی پروردگارت روی آور.

^۴ سوره تکوین، آیات ۱ تا ۳: به نام خداوند رحمتگر مهربان * تفاخر به بیشتر داشتن شما را غافل داشت * تا کارتان [و پایتان] به گورستان رسید * نه چنین است زودا که بدانید.

۲. الرسولُ الأعظمُ ﷺ: مَنْ قَبَّلَ وَلَدَهُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً، وَ مَنْ فَرَّحَهُ فَرَّحَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ،

وَ مَنْ عَلَّمَهُ الْقُرْآنَ دُعِيَ بِالْأَبْوِينِ فَيُكْسِيَانِ حُلَّتَيْنِ يَضِيءُ مِنْ نُورِهِمَا وَجُوهُ أَهْلِ الْجَنَّةِ.^۱

۳. الرسولُ الأعظمُ ﷺ: مَا مِنْ شَابٍّ يَدْعُ لِلَّهِ الدُّنْيَا وَ لَهَا وَ أَهْرَمَ شَبَابَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ إِلَّا

أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ اثْنَيْنِ وَ سَبْعِينَ صَدِيقًا.^۲

صفحه ۷۸

تمرین ۴۸. دَلَّ عَلَى الْمَفْعُولِ بِهِ الْمَقْدَمَ وَجُوبًا عَلَى الْفِعْلِ وَ الْفَاعِلِ وَ اذْكَرَ السَّبَبَ:

۱. القرآنُ الکریم: فَايَا فَاْرَهَبُوْنَ.^۳

۲. القرآنُ الکریم: بَلْ اِيَاهُ تَدْعُوْنَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُوْنَ اِلَيْهِ اِنْ شَاءَ.^۴

۳. القرآنُ الکریم: وَ يُرِيْكُمْ اَيَاتِهِ فَاَيَّ اَيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُوْنَ.^۵

^۱ میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۶۹۹.

^۲ بحار الأنوار، ج ۷۷، ص ۸۴.

^۳ سوره نحل، آیه ۵۱: پس تنها از من بترسید.

^۴ سوره انعام، آیه ۴۱: [آنه] بلکه تنها او را می خوانید و اگر او بخواهد رنج و بلا را از شما دور می گرداند.

^۵ سوره غافر، آیه ۸۱: و نشانه های [قدرت] خویش را به شما می نمایاند پس کدام یک از آیات خدا را انکار می کنید.

۴. القرآن الکریم: مَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ.^۱

۵. الإمام السَّجَادُ عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنَّكَ مَنْ وَأَلَيْتَ لَمْ يَضُرَّهُ خِذْلَانُ الْخَاذِلِينَ.^۲

صفحه ۷۸

تمرین ۴۹. دَلَّ عَلَى الْمَفْعُولِ بِهِ الْأَوَّلَ بِخَطِّ وَ عَلَى الْمَفْعُولِ بِهِ الثَّانِي بِخَطِّينَ:

۱. القرآن الکریم: وَ لَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ.^۳

۲. القرآن الکریم: إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا.^۴

۳. القرآن الکریم: وَ لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ.^۵

۴. القرآن الکریم: إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا.^۶

۵. الإمام علی عليه السلام: مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ.^۷

^۱ سوره بقره، آیه ۱۹۷: هر کار نیکی انجام می دهید خدا آن را می داند.

^۲ صحیفه سجادیه، دعا ۵.

^۳ سوره بقره، آیه ۸۷: و همانا به موسی کتاب [تورات] را دادیم.

^۴ سوره انسان، آیه ۳: ما راه را به او نشان دادیم خواه شاکر باشد و پذیرا گردد یا ناسپاس.

^۵ سوره حشر، آیه ۱۹: و چون کسانی مباشید که خدا را فراموش کردند و او [نیز] آنان را دچار خودفراموشی کرد آنان همان نافرمانانند.

^۶ سوره فاطر، آیه ۶: در حقیقت شیطان دشمن شماست شما [نیز] او را دشمن گیرید.

^۷ نهج البلاغه، حکمت ۷۳.

صفحه ۸۲

تمرین ۵۰. أعرب الجمل التاليه:

۱. القرآن الكريم: وَ آتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا.^۱

۲. الإمام عليٌّ عليه السلام: مَنْ عَظَّمَ صِغَارَ الْمَصَائِبِ ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِكِبَارِهَا.

۳. الإمام الصادق عليه السلام: لَا تَعْدَنَّ أَخَاكَ وَعَدًّا لَيْسَ فِي يَدِكَ وَقَاؤُهُ.^۳

صفحه ۸۴

تمرین ۵۱. عین صیغه التعجب و مفعوله فی الجمل التابعه:

۱. الإمام عليٌّ عليه السلام: سُبْحَانَكَ مَا أَعْظَمَ مَا نَرَى مِنْ خَلْقِكَ! وَ مَا أَصْغَرَ كُلَّ عَظِيمَةٍ فِي جَنْبِ

قُدْرَتِكَ!

۲. الإمام الصادق عليه السلام: يُجَاءُ بَعْدَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ قَدْ صَلَّى، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ صَلَّيْتُ ابْتِغَاءً وَجْهَكَ،

فَيُقَالُ لَهُ: بَلْ صَلَّيْتَ لِيُقَالَ: «مَا أَحْسَنَ صَلَاةَ فُلَانٍ!» إِذْ هَبُّوا بِهِ إِلَى النَّارِ.^۵

^۱ سوره نساء، آیه ۱۶۳: وَ بِهِ دَاوُودَ زَبُورَ بَخْشِيدِيم.

^۲ نهج البلاغه، حکمت ۴۴۸.

^۳ بحار الأنوار، ج ۷۸، ص ۲۵.

^۴ نهج البلاغه، خطبه ۱۰۹.

^۵ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۲۹.

۳. أَحْسِنِ بِخُلُقِي عَلِيًّا!

۴. مَا يَكُونُ أَعَذَبَ مِيَاهَ لُبْنَانَ فِي الصَّيْفِ!

صفحه ۸۴

تمرین ۵۲. أبدل الأفعال الواردة في الجمل التابعه بصيغه أفعَلَ أو أفْعَلِ:

(هكذا: ما أذَلَّ أو أذِلِّ).

ذَلَّ أَهْلَ الْجَبَانِه:

كَرَمَتْ طِبَاعُ الْفُضَلَاء:

عَمِلَ كَلَامُ الْخَطِيبِ فِي قَلْبِ الْمُخَاطَبِينَ:

نَفَعَ عِلَاجُ الطَّبِيبِ:

صفحه ۸۶

تمرین ۵۳. مَيِّزِ الْأَمْثَلَةَ الَّتِي فِيهَا اشْتِغَالٌ مِنَ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا اشْتِغَالٌ:

۱. الْقُرْآنَ الْكَرِيمِ: بَلِ اللّٰهُ فَاعْبُدْ وَ كُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ^۱.

^۱ سوره زمر، آیه ۶۶: بلکه خدا را بپرست و از سپاسگزاران باش.

۲. القرآن الکریم: وَ الْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ.^۱

۳. إِذَا أَخَذْتَ الدَّوَاءَ أَبْرَأَكَ مِنَ الْمَرَضِ.

۴. حَيْثُمَا الْفَقِيرَ وَجَدْتَهُ فَأَكْرِمَهُ.

۵. مَتَى الرَّيْبَ أَدْخَلْتَهُ مِنَ الْبَابِ خَرَجَتِ الصَّدَاقَةُ مِنَ النَّافِذَةِ.

صفحه ۸۷

تمرین ۵۴. اذکر السبب الذی من أجله یجب نصب المشغول عنه:

۱. أَيْنَمَا الْمَعْلَمَ نَظَرْتَهُ فَأَشْكُرْ جَمِيلَهُ.

۲. هَلْ عَمَلًا صَالِحًا تَأْبَاهُ؟

۳. هَلَّا الْمُتَمَرِّدِينَ تَكْبَحُهُمْ!

۴. أَلَا التَّلْمِيزَ الْمُجْتَهِدَ تُكَافِئُونَهُ.

^۱ سوره حجر، آیه ۲۷: و پیش از آن جن را از آتشی سوزان و بی دود خلق کردیم.

صفحه ۸۷

تمرین ۵۵. آین يجب نصب المشغول عنه و آین يجب رفعه و آین يجوز الأمران؟

۱. القرآن الكريم: وَ الْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَ أَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ^۱.

۲. القرآن الكريم: وَ الشَّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ * أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ * وَ أَنَّهُمْ

يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ^۲.

۳. حَيْثُمَا الْمُحْسِنَ وَ جَدْتُمُوهُ فَعَظَّمُوهُ لِأَنَّهُ يَسْتَحِقُّ كُلَّ إِكْرَامٍ.

۴. النِّسَاءُ اللَّوَاتِي رَأَيْتَهُنَّ يُؤَلِّفْنَ جَمْعِيَّةً خَيْرِيَّةً لِإِعَانِهِ الْبَنَاتِ الْفَقِيرَاتِ.

۵. أَبُوكَ - لِيَرْحَمَهُ اللَّهُ - فَقَدْ كَانَ مُمْتَلِئًا غَيْرَهُ وَ مَرُوءَةً.

صفحه ۹۰

تمرین ۵۶. أعرب الجمل الآتية:

۱. القرآن الكريم: وَ السَّمَاءَ رَفَعَهَا وَ وَضَعَ الْمِيزَانَ^۳.

^۱ سوره حجر، آیه ۱۹: و زمین را گسترانیدیم و در آن کوههای استوار افکندیم و از هر چیز سنجیده ای در آن رویانیدیم.
^۲ سوره شعراء، آیات ۲۲۴ تا ۲۲۶: و شاعران را گمراهان پیروی می کنند * آیا ندیده ای که آنان در هر وادی سرگردانند * و آنانند که چیزهایی می گویند که انجام نمی دهند.
^۳ سوره الرحمن، آیه ۷: و آسمان را برافراشت و ترازو را گذاشت.

۲. القرآن الکریم: فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ^۱.

۳. الإمام علیؑ: مَا أَقْبَحَ الْقَطِيعَةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ!^۲

صفحه ۹۲

تمرین ۵۷. میز المفعول به من المفعول المطلق المؤکد أو المبیّن للنوع أو العدد:

۱. القرآن الکریم: وَ كَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِیْمًا^۳.

۲. القرآن الکریم: لَا تَقْصُصْ رُؤْیَاكَ عَلٰى اِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا^۴.

۳. الرسولُ الأعظم ﷺ: إِنَّ فِى جَهَنَّمَ رَحٰى تَطْحَنُ عُلَمَاءَ السُّوءِ طَحْنًا^۵.

۴. الإمام علیؑ: اِعْقِلُوا الْخَبَرَ اِذَا سَمِعْتُمُوهُ عَقْلَ رِعَايَةٍ لَا عَقْلَ رِوَايَةٍ، فَاِنَّ رِوَاةَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ وَ

رُعَاتُهُ قَلِيلٌ^۶.

^۱ سوره انعام، آیه ۱۳۵: به زودی خواهید دانست که فرجام [نیکی] آن سرای از آن کیست آری ستمکاران رستگار نمی شوند.

^۲ میزان الحکمه، ج ۱، ص ۵۰.

^۳ سوره نساء، آیه ۱۶۴: و خدا با موسی آشکارا سخن گفت.

^۴ سوره یوسف، آیه ۵: خوابت را برای برادرانت حکایت مکن که برای تو نیرنگی می اندیشند.

^۵ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۵۱۶.

^۶ نهج البلاغه، حکمت ۹۷.

۵. الإمام الكاظم عليه السلام: لَوْ وَجَدْتُ شَابًا مِنْ شُبَّانِ الشَّيْعَةِ لَا يَتَفَقَّهُ لَضْرَبْتُهُ ضَرْبَةً بِالسَّيْفِ^۱.

۶. الإمام الصادق عليه السلام: «فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: وَ قُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا»: إِنَّ ضَرْبَاكَ فَقُلْ لَهُمَا: غَفَرَ اللَّهُ

لَكُمْمَا!

۷. الإمام الصادق عليه السلام: مَنْ نَظَرَ إِلَى أَبِيهِ نَظَرَ مَاقِتٍ وَ هُمَا ظَالِمَانِ لَهُ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ لَهُ صَلَاةً^۳.

۸. الإمام علي عليه السلام: إِنْ صَبَرْتَ صَبَرَ الْأَكَارِمِ وَ إِلَّا سَلَوْتَ سَلَوَ الْبِهَائِمِ^۴.

۹. مَتَى وَصَلَ الْعَقْرَبُ إِلَى السَّاعَةِ الْأُولَى دَقَّتْ دَقَّةً وَاحِدَةً وَ إِلَى الثَّانِيَةِ دَقَّتَيْنِ وَ إِلَى الثَّلَاثَةِ

ثَلَاثًا.

صفحه ۹۳

تمرین ۵۸. عین الذی ینوب عن المفعول المطلق فی الجمل التابعه:

۱. القرآن الکریم: وَ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً

وَ لَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا!

^۱ بحار الأنوار، ج ۷۸، ص ۳۴۶.

^۲ بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۳۹.

^۳ بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۶۱.

^۴ نهج البلاغه، حکمت، ۴۱۴.

^۵ سوره نور، آیه ۴: و کسانی که نسبت زنا به زنان شوهردار می دهند سپس چهار گواه نمی آورند هشتاد تازیانه به آنان بزنید و هیچگاه شهادتی از آنها نپذیرید.

۲. القرآن الکریم: وَ لَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَ لَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ.^۱

۳. الرسولُ الأعظم ﷺ: لَوْ تَعَلَّمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَ لَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا.^۲

۴. الإمام علیؑ: عِبَادَ اللَّهِ، أَيْنَ الَّذِينَ عَمَّرُوا فَنَعِمُوا وَ عُلِّمُوا فَفَهِمُوا، وَ أَنْظَرُوا فَلَهَبُوا، وَ سَلِمُوا

فَنَسُوا؟ أَمِهَلُوا طَوِيلًا، وَ مَنَحُوا جَمِيلًا، وَ حَذَّرُوا أَلِيمًا، وَ وَعَدُوا جَسِيمًا!^۳

۵. هَلْ يُمَكِّنُكَ أَنْ تَرْمِيَ الطَّائِرَ سَهْمًا فَيُصِيبَهُ؟

صفحه ۹۵

تمرین ۵۹. میز المفعول له من المفعول به و عین علامه النصب:

۱. الرسولُ الأعظم ﷺ: مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ رِيَاءً وَ سَمِعَهُ يُرِيدُ بِهِ الدُّنْيَا، نَزَعَ اللَّهُ بَرَكَتَهُ وَ ضَيَّقَ

عَلَيْهِ مَعِيشَتَهُ وَ وَكَلَهُ اللَّهُ إِلَىٰ نَفْسِهِ وَ مَنْ وَكَلَهُ إِلَىٰ نَفْسِهِ هَلَكَ.^۴

۲. الرسولُ الأعظم ﷺ: مَنْ تَرَكَ لُبْسَ الْجَمَالِ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهِ تَوَاضَعًا كَسَاهُ اللَّهُ حُلَّةَ

الكرامة.^۵

^۱ سوره اِسْرَاء، آیه ۲۹: و دستت را به گردنت زنجیر مکن و بسیار [هم] گشاده دستی منما تا ملامت شده.

^۲ میزان الحکمه، ج ۵، ص ۴۸۲.

^۳ نهج البلاغه، خطبه ۸۳.

^۴ بحار الأنوار، ج ۷۷، ص ۱۰۰.

^۵ بحار الأنوار، ج ۷۱، ص ۴۲۵.

۳. الرسولُ الأعظمُ ﷺ: أَلَا إِنَّ شِرَارَ أُمَّتِي الَّذِينَ يُكْرَمُونَ مَخَافَةَ شَرِّهِمْ، أَلَا وَ مَنْ أَكْرَمَهُ

النَّاسُ اتَّقَاءَ شَرِّهِ فَلَيْسَ مِنِّي.^۱

۴. الرسولُ الأعظمُ ﷺ: أَلَنْظَرُ سَهْمٍ مَسْمُومٍ مِنْ سِهَامِ إبْلِيسَ مَنْ تَرَكَهَا خَوْفًا مِنَ اللَّهِ أَعْطَاهُ

اللَّهُ إِيْمَانًا يَجِدُ حَلَاوَتَهُ فِي قَلْبِهِ.^۲

۵. الرسولُ الأعظمُ ﷺ: النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ الْعَالَمِ حُبًّا لَهُ عِبَادَةً.^۳

۶. الإمامُ عليٌّ عليه السلام: سَلْ تَفَقُّهَا وَ لَا تَسْأَلْ تَعَنَّأً.^۴

۷. الإمامُ عليٌّ عليه السلام: شَرُّ النَّاسِ مَنْ لَا يَثِقُ بِأَحَدٍ لِسُوءِ ظَنِّهِ وَ لَا يَثِقُ بِهِ أَحَدٌ لِسُوءِ فِعْلِهِ.^۵

۸. الإمامُ باقرٌ عليه السلام: مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا اسْتِعْفَافًا عَنِ النَّاسِ وَ سَعِيَ عَلَى أَهْلِهِ وَ تَعَطَّفًا عَلَى

جَارِهِ لَقِيَ اللَّهَ - عَزَّ وَ جَلَّ - يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ وَجْهُهُ مِثْلُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ.^۶

^۱ کتاب الخصال، ص ۱۴.

^۲ بحار الأنوار، ج ۱۴، ص ۳۸.

^۳ بحار الأنوار، ج ۱، ص ۱۰۵.

^۴ نهج البلاغه، حکمت، ۳۲۰.

^۵ میزان الحکمه، ج ۵، ص ۳۸.

^۶ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۱۱۹.

صفحه ۹۷

تمرین ۶۰. أعرب الآیه و الروایه التالیتین:

۱. القرآن الکریم: الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ.^۱

۲. الرسولُ الأعظم ﷺ: مَنْ تَرَكَ التَّزْوِيجَ مَخَافَةَ الْعَيْلَةِ فَلَيْسَ مِنِّي.^۲

صفحه ۱۰۱

تمرین ۶۱. اجمع ظروف الزمان على حده و افعال مثل ذلك بظروف المكان:

دَهْرًا - حِينًا - فَوْقَ - تَحْتَ - نَهَارًا - أَبَدًا - أَمَدًا - ثُمَّ - سَرْمَدًا - زَمَانًا - قَرْنًا - يَمِينًا -

شَمَالًا - يَسَارًا - أَمَامَ - قُدَّامَ - خَلْفَ - وَرَاءَ - بَيْنَا - مُدَّةَ - عَصْرًا - أُسْبُوعًا - مِيَلًا - فَرَسَخًا.

صفحه ۱۰۱

تمرین ۶۲. اجمع الظروف المتصرفه على حده:

الآن - شهرًا - لَمَّا - قَطُّ - لَدُنْ - مَسَاءَ - مُنذُ - أَيَّانَ - عَشِيَّةَ - مَتَى - حَيْثُ - مَكَانًا -

سَاعَةً - يَوْمًا - إِذ.

^۱ سوره نور، آیه ۲: به هر زن زناکار و مرد زناکاری صد تازیانه بزنید.

^۲ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۲۷۴.

صفحه ۱۰۱

تمرین ۶۳. این تحسب أسماء المكان و الزمان الواردة فی الجمل التالیه ظروفأ و این لا تحسب ظروفأ و عین متعلق الظروف من الفعل أو شبهه:

۱. القرآن الکریم: یَوْمَ یَجْمَعُکُمْ لَیَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِکَ یَوْمُ التَّغَابُنِ.^۱

۲. القرآن الکریم: وَ اذْکُرْ اِسْمَ رَبِّکَ بُکْرَةً وَ اَصِیلاً * وَ مِنْ اللَّیْلِ فَاسْجُدْ وَ سَبِّحْهُ لَیلاً طَوِیلاً.^۲

۳. القرآن الکریم: وَ بَدَا بَیْنَنَا وَ بَیْنِکُمْ الْعَدَاوَةُ وَ الْبَغْضَاءُ اَبْداً.^۳

۴. القرآن الکریم: فَلَیْسَ لَهُ الْیَوْمَ هَهُنَا حَمِیمٌ.^۴

۵. الرسول الأعظم ﷺ: مَنْ لَمْ یَصْبِرْ عَلَی ذُلِّ التَّعَلُّمِ سَاعَهُ بَقِيَ فِی ذُلِّ الْجَهْلِ اَبْداً.^۵

۶. الرسول الأعظم ﷺ: بَیْنَ الْجَنَّةِ وَ الْعَبْدِ سَبْعُ عِقَابٍ اَهْوَنُهَا الْمَوْتُ، «قال أنس: قُلْتُ يَا رَسُولَ

اللَّهِ فَمَا اَصْعَبُهَا؟» قال ﷺ: الْوُقُوفُ بَیْنَ يَدَيِ اللَّهِ - عَزَّ وَ جَلَّ - إِذَا تَعَلَّقَ الْمَظْلُومُونَ

بِالظَّالِمِينَ.^۶

^۱ سوره تغابن، آیه ۹: روزی که شما را برای روز گردآوری گرد می آورد آن [روز] روز حسرت [خوردن] است.

^۲ سوره انسان، آیات ۲۵ و ۲۶: و نام پروردگارت را بامدادان و شامگاهان یاد کن * و بخشی از شب را در برابر او سجده کن و شب [های] دراز او را به پاکی بستای.

^۳ سوره ممتحنه، آیه ۴: و میان ما و شما دشمنی و کینه همیشگی پدیدار شده.

^۴ سوره حافه، آیه ۳۵: پس امروز او را در اینجا حمایتگری نیست.

^۵ بحار الأنوار، ج ۷۷، ص ۱۶۴.

^۶ میزان الحکمه، ج ۵، ص ۵۹۶.

۷. يَعْلَمُ الْإِنْسَانُ مَا فِي يَوْمِهِ وَ مَا قَبْلَ يَوْمِهِ لَكِنَّهُ لَا يَعْلَمُ مَا فِي الْغَدِ.

صفحه ۱۰۲

تمرین ۶۴. اى شىء ينوب عن الظرف فى الجمل التابعه:

۱. القرآن الكريم: وَ وَاَعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَ اَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فِتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ اَرْبَعِينَ لَيْلَةً.^۱

۲. قُرْبَ الْحَيَّهِ اَفْرُشْ وَ نَمَّ وَ قُرْبَ الْعَقْرَبِ لَا تَقْرَبْ.

۳. عَادَ الرَّسُولُ ذَلِكَ النَّهَارَ بَعْدَ اَنْ سَارَ خَمْسِينَ مِيلاً.

۴. يَشْتَغِلُ الْعَمَلَهُ طُولَ النَّهَارِ وَ يَعُودُنَ اِلَى مَسَاكِنِهِمْ غِيَابَ الشَّمْسِ وَ يَنْهَضُونَ طُلُوعَ الْفَجْرِ

فَيَذْهَبُونَ ثَانِيَةً اِلَى اَعْمَالِهِمْ.

۵. نُمْتُ كُلَّ اللَّيْلِ وَ اسْتَيْقَظْتُ شُرُوقَ الشَّمْسِ.

^۱ سوره اعراف، آیه ۱۴۲: و با موسى سى شب وعده گذاشتيم و آن را با ده شب ديگر تمام كرديم تا آنكه وقت معين پروردگارش در چهل شب به سر آمد.

صفحه ۱۰۴

تمرین ۶۵. عین المفعول معه:

۱. ما أَنَا وَ الدُّنْيَا فَإِنَّ مُحَمَّدًا

رَهِينٌ بِقَفْرِ بَيْنَ تِلْكَ الْجَنَادِلِ.

۲. كَيْفَ أَنْتَ وَ دَرَسَ النَّحْوُ؟

۳. سِرْتُ وَ شَاطِئُ الْبَحْرِ.

۴. نُمْتُ وَ الْكِتَابَ.

۵. مَا حَيْلُكَ وَ غَرِيبًا؟

۶. كُنْ وَ جَارَكَ مُتَوَافِقِينَ.

صفحه ۱۰۵

تمرین ۶۶. أجب على الأسئلة التاليه:

۱. في كم موضعاً ينصب الاسم؟

۲. ما هي رتبة المفعول به؟

۳. متى يجب تقديم المفعول به على الفاعل؟

۴. كيف تتعجب من الماضي و المستقبل؟

۵. متى يجب نصب المشغول عنه و متى يجوز؟

۶. أى شىء ينوب عن المفعول المطلق إذا كان مُبَيَّنًا؟

۷. أى شىء ينوب عن المفعول فيه؟

۸. هل يحتاج الظرف إلى متعلق؟ وضح بمثله.

۹. متى يكون المفعول لأجله مجروراً لفظاً بالحرف؟

۱۰. اذكر وجوه الاشتراك و الفتراق بين المفاعيل.

صفحه ۱۰۶

تمرین ۶۷. شکل الكلمات التى تحتها خطّ و اذكر دليل إعرابها:

رُوى أَنَّ الحسين بن على عليه السلام جاءه رجل و قَالَ: أنا رجل عاصٍ و لا أصبر عن المعصية فَعِظَنى

بِمَوْعِظِهِ، فَقَالَ عليه السلام: اِفْعَلْ خَمْسَةَ أَشْيَاءَ وَ أَذْنِبْ مَا شِئْتَ!

□ فَأَوَّلُ ذَلِكَ: لا تأكل رِزقَ اللَّهِ وُ أَذْنِبْ مَا شِئْتَ!

□ و الثانی: أُخْرِجْ مِنْ وَلايَةِ اللَّهِ وَ أَذِنِبِ مَا شِئْتَ !

□ و الثالث: أَطْلُبْ مَوْضِعاً لَا يَرَاكَ اللَّهُ وَ أَذِنِبِ مَا شِئْتَ !

□ و الرابع: إِذَا جَاءَ مَلِكُ المَوْتِ لِيَقْبِضَ رُوحَكَ فَادْفَعَهُ عَنِ نَفْسِكَ وَ أَذِنِبِ مَا شِئْتَ !

□ و الخامس: إِذَا أَدْخَلَكَ مَلِكٌ فِي النَّارِ فَلاتَدْخُلِ فِي النَّارِ وَ أَذِنِبِ مَا شِئْتَ !

صفحه ۱۰۹

تمرین ۶۸. أعرب الروایات الشریفه التاليه:

۱. الإمام علی عليه السلام: إِنْ لِلَّهِ مَلَكاً يُنَادِي فِي كُلِّ يَوْمٍ: لِدُؤَا لِلْمَوْتِ، وَأَجْمَعُوا لِلْفَنَاءِ، وَ ابْنُوا لِلْخَرَابِ.^۲

۲. الإمام الحسين عليه السلام: إِنْ أَوْصَلَ النَّاسِ مَنْ وَصَلَ مَنْ قَطَعَهُ.^۳

۳. الإمام الصادق عليه السلام: اتَّقِ اللَّهَ بَعْضَ التَّقَى وَ إِنْ قَلَّ، وَ دَعِ بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ سِتْراً وَ إِنْ رَقَّ.^۴

^۱ بحار الأنوار، ج ۷۸، ص ۱۲۶.

^۲ نهج البلاغه، حکمت ۱۳۲.

^۳ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۸۷.

^۴ تحف العقول، ص ۲۶۸.

صفحه ۱۱۲

تمرین ۶۹. عین المستثنی الذی يجب نصبه و الذی يجوز فيه النصب و الإتياع:

۱. القرآن الكريم: مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ^۱.

۲. القرآن الكريم: فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ^۲.

۳. القرآن الكريم: أَلَا خِلَاءٌ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ^۳.

۴. القرآن الكريم: مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَ مَا قَتَلُوهُ يَقِينًا^۴.

۵. الإمام عليؑ: كُلُّ وَعَاءٍ يَضِيقُ بِمَا جُعِلَ فِيهِ إِلَّا وَعَاءَ الْعِلْمِ فَإِنَّهُ يَتَّسِعُ بِهِ^۵.

صفحه ۱۱۳

تمرین ۷۰. عین المستثنی الذی یجری إعرابه بحسب العوامل التي قبل «إلّا» و اذکر نوع إعرابه و دلیله:

۱. القرآن الكريم: هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ^۶.

^۱ سوره نساء، آیه ۶۶: جز اندکی آن را به کار نمی بستند.

^۲ سوره بقره، آیه ۲۴۶: پس هنگامی که جنگ بر آنان مقرر شد جز شماری اندک از آنان [همگی] پشت کردند.

^۳ سوره زخرف، آیه ۶۷: در آن روز یاران جز پرهیزگاران بعضی شان دشمن بعضی دیگرند.

^۴ سوره نساء، آیه ۱۵۷: هیچ علمی بدان ندارند جز آنکه از گمان پیروی می کنند و یقینا او را نکشتند.

^۵ نهج البلاغه، حکمت ۲۰۵.

^۶ سوره اعراف، آیه ۵۳: آیا [آنان] جز در انتظار تاویل آنند.

۲. القرآن الکریم: وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ.^۱

۳. القرآن الکریم: وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا، إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا.^۲

۴. القرآن الکریم: وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ.^۳

۵. القرآن الکریم: وَلَا تَيَأْسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ.^۴

۶. الرسولُ الأعظم ﷺ: إِنَّ الْإِسْلَامَ نَظِيفٌ فَتَنْظِفُوا، فَإِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَظِيفٌ.^۵

۷. الإمام علیؑ: طَلَّقِ الدُّنْيَا ثَلَاثًا وَاطْلُبِي زَوْجًا سِوَاهَا

إِنَّهَا زَوْجُهُ سَوَاءٌ لِاتُّبَالِي مَنْ أَتَاهَا^۶

^۱ سوره بقره، آیه ۹: ولی جز بر خویشتن نبرنگ نمی زنند و نمی فهمند.

^۲ سوره یونس، آیه ۳۶: و بیشترشان جز از گمان پیروی نمی کنند [ولی] گمان به هیچ وجه [آدمی را] از حقیقت بی نیاز نمی گرداند.

^۳ سوره فصلت، آیه ۳۵: و این [خصلت] را جز کسانی که شکبیا بوده اند نمی یابند و آن را جز صاحب بهره ای بزرگ نخواهد یافت.

^۴ سوره یوسف، آیه ۸۷: و از رحمت خدا نومید مباشید زیرا جز گروه کافران کسی از رحمت خدا نومید نمی شود.

^۵ میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۹۳.

^۶ الدیوان المنسوب إلى الإمام علیؑ.

صفحه ۱۱۴

تمرین ۷۱. أعط «غیر» ما تستحقّ من الإعراب:

۱. القرآن الکریم: وَ یَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ یُقَسِّمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَیْرَ سَاعَةٍ^۱.

۲. الرسولُ الأعظمُ ﷺ: مَا مِنْ أَحَدٍ یَدْخُلُ الْجَنَّةَ یَحِبُّ أَنْ یَرْجِعَ إِلَى الدُّنْیَا وَ أَنْ لَهُ مَا عَلَی

الأرضِ مِنْ شَیْءٍ غَیْرِ الشَّهِیدِ، فَإِنَّهُ یَتَمَنَّى أَنْ یَرْجِعَ فِیُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لِمَا یَرَى مِنَ الْكِرَامَةِ^۲.

صفحه ۱۱۷

تمرین ۷۲. أعرب الجمل الآتیة:

۱. القرآن الکریم: وَ مَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِیلٌ^۳.

۲. الإمام علیؑ: إِنَّهُ لَیْسَ لِأَنْفُسِكُمْ ثَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةُ فَلَا تَبِيعُوهَا إِلَّا بِهَا^۴.

^۱ سوره روم، آیه ۵۵: و روزی که رستاخیز بر پا شود مجرمان سوگند یاد می کنند که جز ساعتی [بیش] درنگ نکرده اند.

^۲ میزان الحکمه، ج ۵، ص ۱۹۴.

^۳ سوره هود، آیه ۴۰: و با او جز [عده] اندکی ایمان نیاورده بودند.

^۴ نهج البلاغه، حکمت ۴۵۶.

صفحه ۱۲۱

تمرین ۷۳. این تبیین الحال هیئه الفاعل و این تبیین هیئه المفعول و این تبیین هیئه المجرور؟

۱. القرآن الکریم: یا أیَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ * ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً.^۱

۲. القرآن الکریم: وَمَا أَمْرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءً.^۲

۳. الإمام العسکری علیه السلام: مَنْ وَعَظَ أَخًا سِرًّا فَقَدْ زَانَهُ وَمَنْ وَعَظَهُ عَلَانِيَةً فَقَدْ شَانَهُ.^۳

۴. يجب تقلیم الأظافر طویلہ، و تجنّب الریح شمالیہ، و قطع الأشجار یابسہ.

۵. تفرّست فی البساتین نامیہ ثمّ أکلت من ثمارها ناضجہ.

صفحه ۱۲۱

تمرین ۷۴. دلّ علی الحال الذی اتی معرفه او نکره جامده او نکره مشتقه:

۱. القرآن الکریم: أ یَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى.^۴

^۱ سوره فجر، آیات ۲۷ و ۲۸: ای نفس مطمئنہ * خشنود و خداپسند به سوی پروردگارت بازگرد.
^۲ سوره بینه، آیه ۵: و فرمان نیافته بودند جز اینکه خدا را بپرستند و در حالی که به توحید گراییده اند دین [خود] را برای او خالص گردانند.
^۳ تحف العقول، ص ۴۸۹.
^۴ سوره قیامه، آیه ۳۶: آیا انسان گمان می کند بی هدف رها می شود.

۲. القرآن الکریم: إنا أنزلناه قرآناً عربياً لعلکم تعقلون.^۱

۳. القرآن الکریم: وَ بَدَأَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَ الْبَغْضَاءَ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَّهُ.^۲

۴. الرسول الأعظم ﷺ: مَنْ مَنَعَ مَالَهُ مِنَ الْأَخْيَارِ اخْتِيَارًا، صَرَفَ اللَّهُ مَالَهُ إِلَى الْأَشْرَارِ اضْطِرَارًا.^۳

۵. قَلَّبْنَا الْكِتَابَ صَفْحَةً صَفْحَةً وَ قَرَأْنَاهُ فَصَلًّا فَصَلًّا.

۶. اصْطَفَى التَّلَامِذَهُ ثَلَاثَةً ثَلَاثَةً.

صفحه ۱۲۲

تمرین ۷۵. میز الحال المفرد من الحال الجملة و شبه الجملة و دلّ علی الرابط:

۱. القرآن الکریم: إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَ الْفَتْحُ * وَ رَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا.^۴

۲. القرآن الکریم: أَدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ءَأَمِنِينَ.^۵

^۱ سوره یوسف، آیه ۲: زل کردیم باشد که بیندیشید.

^۲ سوره ممتحنه، آیه ۴: و میان ما و شما دشمنی و کینه همیشگی پدیدار شده تا وقتی که فقط به خدا ایمان آورید.

^۳ بحار الأنوار، ج ۹۶، ص ۱۳۱.

^۴ سوره نصر، آیات ۱ و ۲: چون یاری خدا و پیروزی فرا رسد * و ببینی که مردم دسته دسته در دین خدا درآیند.

^۵ سوره حجر، آیه ۴۶: [به آنان گویند] با سلامت و ایمنی در آنجا داخل شوید .

۳. القرآن الکریم: لِمَ تُؤذُونَنِي وَ قَدْ تَعَلَّمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ!

۴. رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا جَاءَ الْمَوْتُ لِطَالِبِ الْعِلْمِ وَ هُوَ عَلَى هَذِهِ الْحَالَةِ وَ هُوَ شَهِيدٌ.^۲

۵. الإمام علیؑ: عَجِبْتُ لِمَنْ يَقْنَطُ وَ مَعَهُ الْاسْتِغْفَارُ!^۳

۶. الإمام الحسنؑ: كَيْفَ يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا وَ هُوَ يَسْخَطُ قِسْمَهُ وَ يُحَقِّرُ مَنْزِلَتَهُ وَ

الْحَاكِمُ عَلَيْهِ اللَّهُ.^۴

۷. الإمام الصادقؑ: تَجِدُ الرَّجُلَ لَا يُخْطِئُ بِلَامٍ وَ لَا وَاوٍ خَطِيْبًا مُصْقَعًا وَ لِقَلْبِهِ أَشَدُّ ظُلْمَةً

مِنَ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ، وَ تَجِدُ الرَّجُلَ لَا يَسْتَطِيعُ يُعَبِّرُ عَمَّا فِي قَلْبِهِ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبُهُ يُزْهَرُ كَمَا

يُزْهَرُ الْمَصْبَاحُ.^۵

^۱ سوره صف، آیه ۵: چرا آزارم می دهید با اینکه میدانید من فرستاده خدا به سوی شما هستم.

^۲ میزان الحکمه، ج ۷، ص ۴۶۵.

^۳ نهج البلاغه، حکمت ۸۷.

^۴ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۱۴۴.

^۵ أصول الکافی، ج ۲، ص ۴۲۲.

صفحه ۱۲۴

تمرین ۷۶. عین ما کان فیہ التمییز مبیناً للذات أو مبیناً للنسبه:

۱. القرآن الکریم: إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ مَاتُوا وَ هُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا

و لَوْ افْتَدَى بِهِ^۱.

۲. الرسول الأعظم ﷺ: مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ يَطْلُبُ عِلْمًا، شَيْعَهُ أَلْفُ مَلَكٍ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ^۲.

۳. الرسول الأعظم ﷺ: مَنْ أَزْدَادَ عِلْمًا وَ لَمْ يَزِدْ هُدًى، لَمْ يَزِدْ مِنَ اللَّهِ إِلَّا بُعْدًا^۳.

۴. الرسول الأعظم ﷺ: مَنْ أَزْدَادَ فِي الْعِلْمِ رُشْدًا فَلَمْ يَزِدْ فِي الدُّنْيَا زُهْدًا، لَمْ يَزِدْ مِنَ اللَّهِ إِلَّا

بُعْدًا^۴.

۵. الإمام الصادق عليه السلام: يَأْتِي صَاحِبُ الْعِلْمِ قُدَّامَ الْعَابِدِ بِرَبْوَةِ مَسِيرِهِ خَمْسَمِائَةَ عَامٍ^۵.

۶. الإمام الصادق عليه السلام: أَيُّمَا مُؤْمِنٍ كَانَ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ مُؤْمِنٍ حِجَابٌ، ضَرَبَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الْجَنَّةِ

سَبْعِينَ أَلْفَ سُورٍ، مَا بَيْنَ السُّورِ إِلَى السُّورِ مَسِيرُهُ أَلْفَ عَامٍ^۶.

^۱ سوره آل عمران، آیه ۹۱: در حقیقت کسانی که کافر شده و در حال کفر مرده اند اگر چه [فراخنای] زمین را پر از طلا کنند و آن را [برای خود] فدیة دهند هرگز از هیچ یک از آنان پذیرفته نگردد.

^۲ بحار الأنوار، ج ۱، ص ۱۷۰.

^۳ بحار الأنوار، ج ۲، ص ۳۷.

^۴ بحار الأنوار، ج ۲، ص ۳۷.

^۵ بحار الأنوار، ج ۲، ص ۱۸.

^۶ میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۷۴۳.

۷. الإمام الصادق عليه السلام: دِرْهَمٌ رَبًّا أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ ثَلَاثِينَ زَنِيَةً كُلُّهَا بَدَاتِ مَحْرَمٍ مِثْلِ خَالَتِهِ وَ

عَمَّتِهِ.^۱

صفحه ۱۲۵

تمرین ۷۷. اجمع علی حده تمییز الموزونات و افعال مثل ذلك بتمییز المکاییل و المسوحات:

۱. القرآن الکریم: فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَ مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ.^۲

۲. تَقْتَتِلُ الْحُكُومَاتُ عَلَى شَبْرِ أَرْضًا، فَمَا أَعْظَمَ الْإِنْسَانَ طَمَعًا!

۳. رَغِيفٌ خُبْرًا كَافٍ لِسَدِّ الْجُوعِ.

۴. صَحَا الْجَوُّ بَعْدَ الْمَطَرِ فَمَا تَرَى قَدْرَ رَاحِهِ سَحَابًا.

۵. جَرَّةٌ مَاءً تَكْفِي لِشُرْبِ عَائِلَةٍ صَغِيرَةٍ فِي الْيَوْمِ.

^۱ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۸۲.

^۲ سوره زلزله، آیات ۷ و ۸: پس هر که هموزن ذره ای نیکی کند [نتیجه] آن را خواهد دید * و هر که هموزن ذره ای بدی کند [نتیجه] آن را خواهد دید.

صفحه ۱۲۵

تمرین ۷۸. عین المنصوبات و اذکر دلیل نصبها فی الحدیث التالی:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:

مَنْ جُرِحَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رِيحُهُ كَرِيحِ الْمِسْكِ، وَ لَوْنُهُ لَوْنُ الزَّعْفَرَانِ، عَلَيْهِ طَائِعُ

الشَّهْدَاءِ، وَ مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ مُخْلِصاً أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ شَهِيدٍ وَ إِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ.^۱

صفحه ۱۲۸

تمرین ۷۹. أعرب الأمثلة الآتية:

۱. القرآن الكريم: وَ اشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْباً.^۲

۲. الإمام عليٌّ عليه السلام: كَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلاً أَلَّا يَعْرِفَ قَدْرَهُ.^۳

۳. أوصيتُ الصائغَ أن يَصُوغَ لِي ابنتي خاتماً ذهباً.

^۱ میزان الحکمه، ج ۵، ص ۲۰۰.

^۲ سوره مريم، آیه ۴: و [موی] سرم از پیری سپید گشته.

^۳ نهج البلاغه، خطبه ۱۰۳.

صفحه ۱۳۲

تمرین ۸۰. اجمع علی حده الجمل التي وقع فيها المنادی مفرداً، و افعّل مثل ذلك بالتي يقع فيها مضافاً أو مشبّهاً بالمضاف:

۱. القرآن الكريم: و قيلَ يا أرضُ ابلعي ماءكِ و يا سماءُ اقلعي و غيضي الماء و قضي الأمرُ.^۱

۲. القرآن الكريم: يا بني آدم لا يفتننكُم الشيطانُ كما أخرج أبويكُم من الجنة.^۲

۳. القرآن الكريم: يا أبانا إنّنا ذهبنا نستيق و تركنا يوسفَ عند متاعنا فأكله الذئبُ.^۳

۴. القرآن الكريم: يوسفُ أيها الصديقُ أفتنا في سبعِ بقراتٍ.^۴

۵. الرسول الأعظم ﷺ: يا عائشه اغسلي هذين الثوبين، أما علمت أن الثوبَ يُسبّحُ فإذا اتّسخَ

انقطعَ تسبيحُهُ.^۵

۶. رَفَعَ رَجُلٌ إِلَى أمير المؤمنين عليه السلام كِتَاباً فِيهِ سَعَايُهُ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ أمير المؤمنين، ثُمَّ قَالَ: يَا هَذَا!

^۱ سوره هود، آیه ۴۴: و گفته شد ای زمین آب خود را فرو بر و ای آسمان [از باران] خودداری کن و آب فرو کاست و فرمان گزارده شده..

^۲ سوره اعراف، آیه ۲۷: ای فرزندان آدم زنهار تا شیطان شما را به فتنه نیندازد چنانکه پدر و مادر شما را از بهشت بیرون راند.

^۳ سوره یوسف، آیه ۱۷: ای پدر ما رفتیم مسابقه دهیم و یوسف را پیش کالای خود نهادیم آنگاه گرگ او را خورد.

^۴ سوره یوسف، آیه ۴۶: ای یوسف ای مرد راستگوی در باره [این خواب که] هفت گاو... .

^۵ میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۹۴.

إِنْ كُنْتَ صَادِقًا مَقْتَنَّاكَ، وَإِنْ كُنْتَ كَاذِبًا عَاقَبْنَاكَ، وَإِنْ أَحْسَنْتَ الْقَيْلَةَ أَقْلَنَّاكَ.

قال: بَلْ تُقِيلُنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ.^۱

۷. الإمام عليٌّ عليه السلام: عِبَادَ اللَّهِ! أَيْنَ الَّذِينَ عُمِرُوا فَتَعَمُّوا وَعُلِّمُوا فَفَهَّمُوا.^۲

۸. الإمام عليٌّ عليه السلام: مَعَاشِرَ النَّاسِ! الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتَجَرَ، وَاللَّهَ لِلرَّبِّا فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ

النَّمْلِ عَلَى الصَّفَا.^۳

صفحه ۱۳۳

تمرین ۸۱. ضع أحرف النداء قبل الأسماء و أعطها ما تستحق من الإعراب:

بَاسِطِ الْيَدَيْنِ بِالْعَطِيَّةِ - صَاحِبَانِ - مُدَبِّرِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ - رَاحِلُونَ - عَلِيمِ بَضْرِيٍّ وَ مَسْكَنْتِي

- رَجُلٍ - مُقِيمٍ فِي قَم.

^۱ بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۲۶۹.

^۲ نهج البلاغه، خطبه ۸۳.

^۳ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۵۰.

صفحه ١٣٣

تمرین ٨٢. أصلح ما تراه مغلوطاً في الجمل التاليه:

يا يوسف كُنْ مُحَبًّا لِأَخَوْتِكَ - يا طالبُ العِلْمِ - أَيَا رَجُلٍ مُؤْمِنٌ إِنَّكَ سَتَنْجَحُ -

يا حَسُودَ إِنَّكَ لَنْ تَبْلُغَ - أَمْنِيَّتِكَ - يا سَاعِيانِ فِي الْخَيْرِ إِنَّ لَكُمَا أَجْرًا عَظِيمًا.

صفحه ١٣٤

تمرین ٨٣. أجب على الأسئلة التاليه:

١. ماذا يُعَلِّمنا النحو؟ وضح ذلك مع ذكر مثال.
٢. هل الأفعال كُلُّها ترفع و تنصب و تجزم؟
٣. ما هي المواضع التي يرفع فيها الاسم؟
٤. ما هي المواضع التي يُنصب فيها الاسم؟
٥. اذكر وجوه الاشتراك و الافتراق بين الفاعل و المبتدأ، و الفعل و الخبر؟
٦. هل يُقدِّم الفاعل على فعله؟ و هل يقدم اسم الأفعال الناقصه عليها؟ و لماذا؟

۷. متى یقدّم خبر الأفعال الناقصه على اسمها؟ اذكر لكلّ مثلاً.

۸. متى تفتح همزه «انّ»؟ اذكر لها ثلاثة أمثله.

۹. عدد النواسخ و اذكر وجوه الاشتراك و الافتراق بينها.

۱۰. ما هي الأسماء التي إذا كانت مبتدئاً أو خبراً أو مفعولاً به يجب تقديمها؟ اذكر ثلاثة أمثله.

۱۱. كم قسماً المستثنى بحسب إعرابه؟

۱۲. كم نوعاً الخبر و الحال؟

۱۳. ما هو الأصل في الحال؟

۱۴. متى يبني المنادى على ما كان يرفع به؟

صفحه ۱۳۵

تمرین ۸۴. اذکر دلیل رفع و نصب الكلمات التي تحتها خط:

۱. عن الشعبي قال: تَكَلَّمَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: بِتَسْعِ كَلِمَاتٍ ارْتَجَلُهُنَّ ارْتِجَالاً فَقَانَ عِيُونَ الْبَلَاغَةِ

وَ أَيَّتَمَنَ جَوَاهِرَ الْحِكْمَةِ وَ قَطَعَنَ جَمِيعَ الْأَنَامِ عَنِ اللَّحَاقِ بِوَاحِدِهِ مِنْهُنَّ؛ ثَلَاثٌ مِنْهَا فِي

الْمُنَاجَاةِ، وَ ثَلَاثٌ مِنْهَا فِي الْحِكْمَةِ، وَ ثَلَاثٌ مِنْهَا فِي الْأَدَبِ:

□ فَأَمَّا اللَّاتِي فِي الْمُنَاجَاةِ فَقَالَ: إِلَهِي كَفَى بِي عِزًّا أَنْ أَكُونَ لَكَ عَبْدًا، وَ كَفَى بِي فَخْرًا أَنْ تَكُونَ

لِي رَبًّا، أَنْتَ كَمَا أُحِبُّ فَاجْعَلْنِي كَمَا تُحِبُّ.

□ وَ أَمَّا اللَّاتِي فِي الْحِكْمَةِ، فَقَالَ: قِيمَةُ كُلِّ امْرَأٍ مَا يُحْسِنُهُ، وَ مَا هَلَكَ امْرُؤٌ عَرَفَ قَدْرَهُ، وَ الْمَرْءُ

مَخْبُوءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ.

□ وَ اللَّاتِي فِي الْأَدَبِ فَقَالَ: أَمُنْ عَلَيَّ مَنْ شِئْتَ تَكُنْ أَمِيرَهُ، وَ احْتَجِّ إِلَيَّ مَنْ شِئْتَ تَكُنْ أُسِيرَهُ،

وَ اسْتَعْنِ عَمَّنْ شِئْتَ تَكُنْ نَظِيرَهُ.^۱

۲. الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّا نَأْمُرُ صَبِيَانَنَا بِالصِّيَامِ إِذَا كَانُوا بَنِي سَبْعِ سَنِينَ بِمَا أَطَاقُوا مِنْ صِيَامِ

الْيَوْمِ، فَإِنْ كَانَ إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ أَوْ أَقَلَّ، فَإِذَا غَلَبَهُمُ الْعَطَشُ وَالْغَرْتُ أَفْطَرُوا

حَتَّى يَتَعَوَّدُوا الصَّوْمَ وَيُطِيقُوهُ، فَمَرُّوا صَبِيَانَكُمْ إِذَا كَانُوا أَبْنَاءَ تِسْعِ سَنِينَ بِمَا أَطَاقُوا مِنْ صِيَامِ،

فَإِذَا غَلَبَهُمُ الْعَطَشُ أَفْطَرُوا.^۱

۳. الإمام الكاظم عليه السلام: لَنْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ حَتَّى تَعُدُّوا الْبَلَاءَ نِعْمَةً وَالرِّخَاءَ مُصِيبَةً، وَذَلِكَ أَنَّ

الصَّبْرَ عِنْدَ الْبَلَاءِ أَعْظَمُ مِنَ الْغَفْلَةِ عِنْدَ الرِّخَاءِ.^۲

۴. الأمام على عليه السلام: لِلظَّالِمِ غَدًّا يَكْفِيهِ عَضُّ يَدَيْهِ.^۳

صفحه ۱۳۹

تمرین ۸۵. أعرب الأمثلة التالية:

۱. الرِّسُولُ الْأَكْرَمُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوَّلُ مَا يُهْرَاقُ مِنْ دَمِ الشَّهِيدِ يُغْفَرُ لَهُ ذَنْبُهُ كُلُّهُ إِلَّا الدِّينَ.^۴

^۱ میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۷۲۲.

^۲ میزان الحکمه، ج ۱، ص ۴۸۷.

^۳ میزان الحکمه، ج ۵، ص ۶۰۸.

^۴ میزان الحکمه، ج ۵، ص ۱۹۲.

۲. الإمام العسکری عليه السلام: أَشَدُّ النَّاسِ اجْتِهَاداً مَنْ تَرَكَ الذُّنُوبَ.^۱

۳. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ يَا مُصَوِّرَ يَا مُقَدِّرَ ... يَا كَافِيَ يَا شَافِيَ ... يَا فَارِجَ الْهَمِّ يَا كَاشِفَ الْعَمِّ ... يَا ذَا

النَّعْمَةِ السَّابِغَةِ ... يَا حَيّاً لَا يَمُوتُ يَا مَلِكاً لَا يَزُولُ.^۲

صفحه ۱۴۱

تمرین ۸۶. عین الجار و المجرور و متعلقهما فی الجمل التابعه:

۱. القرآن الکریم: اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لَا

الضَّالِّينَ.^۳

۲. القرآن الکریم: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ * وَ مَا أَدْرَكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ

* لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ * تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَ الرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ * سَلَامٌ

هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ.^۴

^۱ بحار الأنوار، ج ۷۸، ص ۲۷۳.

^۲ مفاتیح الجنان، دعا جوشن کبیر.

^۳ سوره فاتحه، آیات ۶ و ۷: ما را به راه راست هدایت فرما * راه آنان که گرامی شان داشته ای نه [راه] مغضوبان و نه [راه] گمراهان.

^۴ سوره قدر، آیات ۱ تا ۵: ما [قرآن را] در شب قدر نازل کردیم * و از شب قدر چه آگاهت کرد * شب قدر از هزار ماه ارجمندتر است * در آن [شب] فرشتگان با روح به فرمان پروردگارشان برای هر کاری [که مقرر شده است] فرود آیند * [آن شب] تا دم صبح صلح و سلام است.

۳. القرآن الکریم: سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي

بَارَكْنَا حَوْلَهُ.^۱

۴. القرآن الکریم: إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.^۲

۵. الرسول الأعظم ﷺ: الْمُتَعَبِّدُ بِغَيْرِ فِقْهِ كَالْحِمَارِ فِي الطَّاحُونِ.^۳

صفحه ۱۴۵

تمرین ۸۷. أعرب الآيه الکریمه و الروایتین الشریفین:

۱. القرآن الکریم: أقيم الصلوة لدئوک الشمس إلى غسق اللیل.^۴

۲. الإمام علیؑ: رَبَّ مَفْتُونٍ بِحُسْنِ الْقَوْلِ فِيهِ.^۵

۳. الإمام العسکریؑ: جُرأهُ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ فِي صِغَرِهِ تَدْعُوا إِلَى الْعُقُوقِ فِي كِبَرِهِ.^۶

^۱ سوره اسراء، آیه ۱: منزه است آن [خدایی] که بنده اش را شبانگاهی از مسجد الحرام به سوی مسجد الاقصی که پیرامون آن را برکت داده ایم سیر داد.

^۲ سوره بقره، آیه ۲۰: که خدا بر همه چیز تواناست.

^۳ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۵۰۴.

^۴ سوره اسراء، آیه ۷۸: نماز را از زوال آفتاب تا نهایت تاریکی شب برپادار.

^۵ نهج البلاغه، حکمت ۴۶۲.

^۶ تحف العقول، ص ۴۸۹.

صفحه ۱۴۷

تمرین ۸۸. میز المضاف من المضاف إليه و عین علامه الجر:

۱. القرآن الکریم: کُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ.^۱

۲. القرآن الکریم: تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَ تَبَّ.^۲

۳. القرآن الکریم: وَ فَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ.^۳

۴. القرآن الکریم: وَ يَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ * بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَ صَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ *

إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ.^۴

۵. الحدیث القدسی: أَوْحَى اللَّهُ إِلَى مُوسَى، يَا مُوسَى! تَعَلَّمِ الْخَيْرَ وَ عَلِّمَهُ النَّاسَ، فَإِنِّي مُنَوِّرٌ لِمُعَلِّمِي

الْخَيْرِ وَ مُتَعَلِّمِيهِ قُبُورَهُمْ حَتَّى لَا يَسْتَوِحِشُوا بِمَكَانِهِمْ.^۵

۶. الرسول الأعظم ﷺ: آفَةُ الْعِلْمِ النِّسْيَانُ، وَ إِضَاعَتُهُ أَنْ تُحَدِّثَ بِهِ غَيْرَ أَهْلِهِ.^۶

^۱ سوره آل عمران، آیه ۱۸۵: هر جاندارى چشنده [طعم] مرگ است.

^۲ سوره مسد، آیه ۱: بریده باد دو دست ابولهب و مرگ بر او باد.

^۳ سوره یوسف، آیه ۷۶: و فوق هر صاحب دانشى دانشورى است.

^۴ سوره صافات، آیات ۳۶ تا ۳۸: و مى گفتند آیا ما برای شاعرى دیوانه دست از خداپانمان برداریم * ولى نه [او] حقیقت را آورده و فرستادگان را تصدیق کرده است *

در واقع شما عذاب پر درد را خواهید چشید.

^۵ میزان الحکمه، ج ۷، ص ۴۷۴.

^۶ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۵۳۵.

۷. الإمام علیؑ: كُلُّ يَوْمٍ لَا يُعْصَى اللَّهُ فِيهِ فَهُوَ عِيدٌ.^۱

صفحه ۱۴۸

تمرین ۸۹. اجعل المضاف مثنى ثم مجموعاً و افعل مثل ذلك بالمضاف إليه:

لُعْبَهُ الْوَلَدِ ← لُعْبَتَا الْوَلَدَيْنِ ← لُعْبُ الْأَوْلَادِ.

مِفْتَاحُ الْبَابِ - قَلَمُ الْكَاتِبِ - سَيْفُ الْجُنْدِيِّ - قَوْلُ الصَّادِقِ.

صفحه ۱۴۸

تمرین ۹۰. عَيِّنْ أَيْنَ يَجُوزُ دُخُولُ «أَل» عَلَى الْمُضَافِ:

مِصْرَاعَا الْبَابِ - ضِغْتَا النَّهْرِ.

قَاتِلُوا الْحَقَّ - مُكْرِمِي الضَّيْفِ.

صفحه ۱۴۹

تمرین ۹۱. مَيِّزِ الْمَجْرُورَ بِالْحَرْفِ مِنَ الْمَجْرُورِ بِالْإِضَافَةِ وَ عَيِّنْ عِلْمَهُ الْإِعْرَابِ:

۱. الْقُرْآنُ الْكَرِيمُ: قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ.^۲

^۱ نهج البلاغه، حکمت ۴۲۸.

^۲ سوره فلق، آیات ۱ و ۲: بگو پناه می برم به پروردگار سپیده دم * از شر آنچه آفریده.

۲. القرآن الکریم: وَ اعْلَمُوا أَنکُمْ غَیْرُ مُعْجِزِی اللّهِ وَ أَنَّ اللّهُ مُخْزِی الْکَافِرِینَ.^۱

۳. الرسولُ الأعظم ﷺ: مَا مِنْ شَابٍّ تَزَوَّجَ فِی حَدَاثِهِ سِنِّهِ إِلَّا عَجَّ شَیْطَانُهُ: یَا وَیْلَهُ یَا وَیْلَهُ عَصَمَ مِنِّی

ثُلثِی دِینِهِ؛ فَلِیَتَّقِ اللّهُ الْعَبْدُ فِی الثُّلْثِ الْبَاقِی.^۲

۴. الإمام العسکریؑ: مِنْ التَّوَاضُعِ السَّلَامُ عَلَی کُلِّ مَنْ تَمَرَّ بِهِ، وَ الْجُلُوسُ دُونَ شَرَفِ الْمَجْلِسِ.^۳

۵. الإمامُ الکاظمُؑ: مَنْ اسْتَوَى یَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ.^۴

صفحه ۱۵۳

تمرین ۹۲. أعرب الروایتین الشریفیتین:

۱. الإمام علیؑ: أَكثَرُ مَصَارِعِ الْعُقُولِ تَحْتَ بُرُوقِ الْمَطَامِعِ.^۵

۲. الإمام الصادقؑ: صَلَاحُ حَالِ التَّعَايُشِ وَ التَّعَاشِرِ مِْلْءُ مِکْيَالٍ ثُلْثَاهُ فِطْنَةٌ وَ ثُلُثُهُ تَغَافُلٌ.^۶

^۱ سوره توبه، آیه ۲: و بدانید که شما نمی توانید خدا را به ستوه آورید و این خداست که رسواکننده کافران است.

^۲ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۲۷۲.

^۳ تحف العقول، ص ۴۸۷.

^۴ میزان الحکمه، ج ۴، ص ۱۶۸.

^۵ نهج البلاغه، حکمت ۲۱۹.

^۶ تحف العقول، ص ۲۶۷.